

STRAFFELOVENS § 280 OM MANDATSVIG

Louise Sloth Holm

Dato: 15. maj 2025

Studienummer: 20203629

Antal anslag: 144.000

Vejleder: Birgit Feldtmann

Normalsider: 60

Abstract

This project explores the application of Section 280 of the Danish Criminal Code concerning “mandatsvig” (breach of mandate) and aims to analyze its practical use within the legal system. “Mandatsvig” is positioned as a subsidiary provision, applied when circumstances do not fall under Sections 276 to 279a of the Criminal Code. The project aims to clarify the complexities involved in distinguishing “mandatsvig” from related offences, including theft, embezzlement, fraud, data fraud, debt fraud and the related relationship legal provisions, particularly given its subsidiary nature.

The analysis is conducted using a legal dogmatic approach, focusing on the systematic examination and interpretation of recognized legal sources in Danish law. This method involves dissecting the statutory text, legislative history, and judicial interpretations to understand the content, scope, and boundaries of Section 280. The project incorporates case law extensively, as judicial decisions are pivotal in shaping the practical application and interpretation of “mandatsvig”. The study also leverages legal literature to support interpretation and critically evaluate existing law, offering insights into the broader implications of “mandatsvig” in today's digital and economically evolving society.

The project reveals a significant increase in reports of “mandatsvig” in recent years, juxtaposed against a stable rate of convictions. This discrepancy underscores the necessity to scrutinize the circumstances under which “mandatsvig” is invoked. The analysis indicates that judicial practice often encounters challenges in applying “mandatsvig” due to its overlap with other property crimes, leading to ambiguous demarcations. Key findings highlight that “mandatsvig” is frequently applied in cases involving misuse of access to manage another person's financial affairs.

Furthermore, the study identifies a trend where “mandatsvig” retains its relevance in complex financial crimes, particularly when other principal provisions cannot be conclusively applied. This suggests that “mandatsvig” serves as a crucial legal tool in addressing trust-related offences that may not fit neatly into other legal categories.

The project's findings advocate for a more precise delineation of “mandatsvig” to enhance legal clarity and efficacy in combating modern forms of economic abuse and trust violations.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1 – Introduktion	4
1.1. Indledning	4
1.2. Problemformulering	5
1.3. Metode	5
1.4. Afgrænsning	6
1.5. Opgavens struktur	7
Kapitel 2 – Straffelovens § 280 om mandatsvig	8
2.1. Bestemmelsens tilblivelse	8
2.2. Bestemmelsens ordlyd	10
2.2.1. Subsidiaritetsklausul	10
2.2.2. Materiel formueforskydning	11
2.2.3. Legitimationsmisbrug	12
2.2.4. Pligtstridig handlemåde	13
2.3. Strafansvar	14
2.3.1. Subjektivt gerningsindhold	14
2.3.2. Objektivt gerningsindhold	15
2.4. Sammenfatning	15
Kapitel 3 – Tilstødende bestemmelser	17
3.1. Straffelovens § 276 om tyveri	17
3.1.1. Ordlydsfortolkning	17
3.1.1.1. Fremmed rørlig ting	17
3.1.1.2. Økonomisk værdi	18
3.1.1.3. Andens varetægt	18
3.1.2. Subjektivt gerningsindhold	19
3.1.3. Objektivt gerningsindhold	19
3.1.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	20
3.2. Straffelovens § 278 om underslæb	20
3.2.1. Ordlydsfortolkning	20
3.2.1.1. Betroede penge	21
3.2.1.2. Uretmæssig forbrug	21
3.2.2. Subjektivt gerningsindhold	22
3.2.3. Objektivt gerningsindhold	22
3.2.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	22
3.3. Straffelovens § 279 om bedrageri	22
3.3.1. Ordlydsfortolkning	23
3.3.1.1. Vildfarelse	23
3.3.1.2. Retsstridig	23
3.3.1.3. Formuetab	24
3.3.2. Subjektivt gerningsindhold	24
3.3.3. Objektivt gerningsindhold	25
3.3.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	25
3.4. Straffelovens § 279 a om databedrageri	26
3.4.1. Ordlydsfortolkning	26
3.4.1.1. Første led	26

3.4.1.2. <i>Andet led</i>	26
3.4.2. Subjektivt gerningsindhold	27
3.4.3. Objektivt gerningsindhold	27
3.4.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	27
3.5. Straffelovens § 283 om skyldnersvig	28
3.5.1. Ordlydsfortolkning	28
3.5.1.1. <i>Kreditors adgang til fyldestgørelse</i>	28
3.5.1.2. <i>Foretagne dispositioner</i>	29
3.5.1.3. <i>Økonomiske situation</i>	29
3.5.2. Subjektivt gerningsindhold	29
3.5.3. Objektivt gerningsindhold	29
3.5.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	30
3.6. Straffelovens § 299 om beslægtede forhold	30
3.6.1. Ordlydsfortolkning	30
3.6.1.1. <i>Pligt til at handle</i>	30
3.6.1.2. <i>Betydeligt formuetab</i>	31
3.6.2. Subjektivt gerningsindhold	31
3.6.3. Objektivt gerningsindhold	31
3.6.4. Bestemmelsens anvendelsesområde	31
3.7. Delkonklusion af de tilstødende bestemmelser	31
Kapitel 4 – Anvendelsesområdet for straffelovens § 280 i praksis	34
4.1. <i>Udviklingen i anvendelsen af § 280</i>	34
4.2. <i>Retspraksis vedrørende det subjektive gerningsindhold</i>	36
4.3. <i>Retspraksis vedrørende objektivt gerningsindhold</i>	38
4.4. <i>Legitimationsmisbrug (nr. 1)</i>	39
4.5. <i>Pligtstridig handlemåde (nr. 2)</i>	40
4.6. <i>Principal anvendelse</i>	42
4.7. <i>Samspillet med de tilstødende bestemmelser</i>	43
4.7.1. <i>Samspillet mellem tyveri og mandatsvig</i>	43
4.7.2. <i>Samspillet mellem pengeunderslæb og mandatsvig</i>	44
4.7.3. <i>Samspillet mellem bedrageri og mandatsvig</i>	45
4.7.4. <i>Samspillet mellem skyldnersvig og mandatsvig</i>	46
4.7.5. <i>Samspillet mellem beslægtede forhold og mandatsvig</i>	47
Kapitel 5 – Konklusion	49
Litteraturliste	51
<i>Lovforarbejder</i>	51
<i>Juridiske artikler</i>	51
<i>Retslitteratur</i>	51
<i>Hjemmesider</i>	51

Kapitel 1 – Introduktion

1.1. Indledning

I mange dele af samfundet udgør tillid en grundlæggende forudsætning for en lang række strukturer, især når ansvar overlades til andre. Dette gælder både i erhvervsmæssige og private sammenhænge, hvor en person i kraft af sin stilling, fuldmagt eller funktion får adgang til at handle med retsvirkning for en anden. I flere tilfælde opnås denne adgang gennem et allerede etableret tillidsforhold, mens den i andre situationer opstår ved egen indsats, der ikke nødvendigvis bygger på et personligt forhold om tillid.¹ Uanset adgangs oprindelse medfører disse en risiko for misbrug, navnlig når kompetencen udnyttes i strid med det formål, hvori den er givet eller opnået, hvorfor der opstår et behov for retlig regulering heraf.

Mandatsvig udgør en del af straffelovens regler om formueforbrydelser, og er særligt rettet mod situationer, hvor en person misbruger en adgang eller pligt til at disponere over en anden formueanliggender.² Bestemmelsen er imidlertid karakteriseret ved sin subsidær stilling, idet den kun finder anvendelse, når forholdet ikke er omfattet af straffelovens §§ 276-279 a.

Denne subsidiaritet skaber betydelige fortolknings- og anvendelsesmæssige udfordringer, da det ofte kan være vanskeligt at afgøre, om et forhold bør anses som mandatsvig eller henføres under en anden formueforbrydelse. Både litteraturen og retspraksis vidner om, at afgrænsningen mellem § 280 og de tilstødende bestemmelser er forbundet med uklarhed, hvilket gør det svært at fastslå mandatsvigbestemmelsens præcise rækkevidde.

I de senere år er anmeldelser om mandatsvig steget markant. Ifølge en opgørelse fra 2024 er antallet af anmelder mere end tredoblet over få år.³ På trods af denne udvikling ses der ingen stigning i antallet af domme, hvor § 280 anvendes,⁴ hvilket kan give anledning til overvejelser om dens praktiske betydning og relevans. Det er derfor nødvendigt at undersøge, under hvilke omstændigheder der statueres mandatsvig i praksis, og hvordan bestemmelsen afgrænses overfor de øvrige formueforbrydelser i straffeloven.

¹ <https://civilsamfundet.org/abc/tillid>

² Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 208-209.

³ <https://afford.dk/onewebmedia/Kriminalitetsudviklingen%202024%20februar%202024%20final%20rev1.pdf>

⁴ <https://www.statistikbanken.dk/STRFNA10>

1.2. Problemformulering

Denne kandidatafhandling har til formål at analysere anvendelsesområdet for straffelovens § 280 om mandatsvig. I den forbindelse vil det blive undersøgt, hvornår der statueres mandatsvig i praksis, særligt med fokus på bestemmelsens subsidær karakter. Derudover undersøges samspillet til de tilstødende bestemmelser i straffelovens kapitel 28 om formueforbrydelser med formål om at belyse, hvordan bestemmelsen afgrænses overfor disse.

1.3. Metode

Dette speciale anvender den retsdogmatiske metode med det formål at fastlægge gældende ret for straffelovens paragraf 280 om mandatsvig. Metoden bruges til at strukturere og analysere relevante retskilder såsom lovtekst, forarbejder, retspraksis og juridisk teori.⁵ Formålet er at klarlægge bestemmelsens indhold, rækkevidde og afgrænsning i forhold til de tilstødende bestemmelser i straffelovens kapitel 28.

Analysen tager udgangspunkt i selve bestemmelsens ordlyd, der betragtes som det primære fortolkningsgrundlag. Der fokuseres på at identificere og afgrænse centrale begreber, der er afgørende for forståelsen af både det objektive og subjektive gerningsindhold. Ordlydstolkningen suppleres af en historisk gennemgang, hvor forarbejderne til straffeloven, herunder bemærkningerne til den oprindelige formulering, inddrages for at belyse de hensyn, der oprindeligt lå bag bestemmelsen. Derudover inddrages nyere forarbejder og relevante betænkninger, for eksempel Straffelovrådets betænkning nr. 1032/1985 om datakriminalitet, som har haft betydning for udvidelsen af berigelsesforbrydernes anvendelsesområde i takt med den teknologiske udvikling.

Retspraksis har en væsentlig betydning og inddrages i stort omfang, idet domstolenes afgørelser i høj grad udfylder og præciserer bestemmelsens anvendelse. Da § 280 er formuleret bredt og ikke har været ændret betydeligt siden dens indførelse, har retspraksis haft stor betydning for bestemmelsens fortolkning og afgrænsning, særligt i forhold til dens forhold til bestemmelser om underslæb, bedrageri og databedrageri.

⁵ Munk-Hansen, Carsten (2018): "Retsvidenskabsteori", s. 64

Domme behandles ikke blot som illustrative eksempler, men som selvstændige juridiske kilder. Der foretages en vurdering af dommenes betydning. Dommene er udvalgt med henblik på at belyse centrale problemstillinger i forhold til både det objektive og subjektive gerningsindhold, herunder krav om forsæt til berigelse, misbrug af adgang samt materiel formueforskydning.

Juridisk litteratur inddrages som fortolkningsbidrag og bruges til at skabe begrebsmæssig klarhed og systematisk forståelse af de spørgsmål, der behandles. Selvom juridisk teori ikke har karakter af en traditionel retskilde, anvendes den særligt i situationer, hvor der er tvivl om fortolkningen, eller hvor der er behov for en mere kritisk vurdering.

1.4. Afgrænsning

I det følgende afsnit afgrænses specialets problemfelt med henblik på at fastsætte klare rammer for det overordnede emne og de konkrete fokuspunkter.

Eftersom specialet omhandler anvendelsesområdet for straffelovens § 280 om mandatsvig, inddrages der udelukkende relevante bestemmelser herfor. Fokus vil derfor være på formueforbrydelser i straffelovens kapitel 28, hvor der afgrænses til bestemmelser med et gerningsindhold, der overlapper med § 280, herunder straffelovens §§ 276, 278, 279, 279 a, 283 og 299. Således vil der ikke blive behandlet yderligere bestemmelser samt retspraksis om formueforbrydelser, da dette falder udenfor opgavens fokus. Det betyder, at der afgrænses fra bestemmelserne om indbrudstyveri (§ 276 a) og ulovlig omgang med hittegods (§ 277), trods disse indgår i ordlyden for mandatsvigbestemmelsen.

Endvidere indeholder specialet kun straffelovens særlige del, hvilket medfører en afgrænsning fra straffelovens almindelig del. Det betyder, at generelle strafferetlige principper såsom strafbarhedsbetingelser, forsøg og medvirken kun bliver gennemgået i det omfang, der er nødvendig for forståelsen af de relevante bestemmelser.

Specialet har alene fokus på nationale strafferetlige forbrydelser og dermed den danske strafferet, hvorfor spørgsmålet vedrørende jurisdiktion samt international lovgivning og retspraksis ikke vil blive behandlet nærmere.

Endelig er det valgt, at strafferammen og udmålingen heraf for de behandlede bestemmelser ikke undersøges nærmere, hverken i gennemgangen af lovgivningen eller i behandlingen af retspraksis. Denne afgrænsning er foretaget, da en undersøgelse af strafferammen ligger uden for specialets problemformulering og dets overordnede formål. I stedet vil der fokuseres på bestemmelseernes anvendelse i praksis i forhold til deres tilsigtede anvendelsesområde.

1.5. Opgavens struktur

Specialet indledes i kapitel 2 med at belyse straffelovens § 280, herunder bestemmelsens tilblivelse, indholdsmæssige afgrænsning samt formålsangivelse. Der foretages desuden en nærmere gennemgang af bestemmelsens subjektive og objektive gerningsindhold.

I kapitel 3 beskrives bestemmelsens forhold til tilstødende bestemmelser i straffelovens kapitel 28, nærmere bestemmelserne om tyveri, underslæb, bedrageri, databedrageri, skyldnersvig og det beslægtede forhold. Her sammenlignes § 280 med bestemmelserne for kort at kommentere på afgrænsningen af bestemmelseernes anvendelsesområde.

Kapitel 4 analyserer retspraksis med henblik på at klarlægge, hvordan § 280 anvendes i konkrete sager. Afsnittet behandler særligt, hvorledes domstolene fortolker og anvender kravene til bestemmelsens subjektive og objektive gerningsindhold, samt hvordan bestemmelsen afgrænses overfor de tilstødende straffelovsbestemmelser.

Specialet afsluttes i kapitel 5 ved en sammenfatning af hovedsynspunkterne samt en konklusion af afhandlingens problemformulering, herunder hvorvidt straffelovens § 280 anvendes i tråd med det oprindelige lovgivningsmæssige sigte.

Kapitel 2 – Straffelovens § 280 om mandatsvig

Dette kapitel vil belyse anvendelsesområdet for straffelovens § 280 om mandatsvig ud fra foreliggende juridisk litteratur. Der vil redegøres for bestemmelsens historiske tilblivelse, ordlydsfortolkning samt det subjektive og objektive gerningsindhold. Formålet er at opnå den nødvendige forståelse for bestemmelsens anvendelsesområde, der i kapitel 4 vil blive analyseret, hvorledes det forekommer i praksis.

2.1. Bestemmelsens tilblivelse

I det følgende afsnit belyses indførslen af straffelovens § 280, hvorved der vil blive gennemgået den historiske udvikling for mandatsvig og ved belysning af straffelovens tidligere beskrivelser.

Straffelovens § 280 om mandatsvig var en begrebsmæssig nydannelse ved formuleringen af den nugældende straffelov. Indholdsmæssigt

Mandatsvig blev formelt indført som en selvstændig bestemmelse i dansk strafferet ved vedtagelsen af den nye borgerlige straffelov den 15. april 1930, hvor den blev indsat i § 280. Bestemmelsen afløste tidligere reguleringer, hvor lignende handlingstyper havde været fordelt mellem bestemmelser om underslæb og utroskab. Allerede i den tidlige fase af lovforarbejderne fremstod der imidlertid et behov for en særskilt regulering af misbrug af tillid eller mandat.⁶

Før indførelsen af den moderne straffelov var dansk strafferet præget af Danske Lov fra 1683 og senere af den almindelige borgerlige straffelov fra 1866, men ingen af disse indeholdt imidlertid en særskilt bestemmelse om mandatsvig. Først med nedsættelsen af Straffelovskommissionen i 1905 og dens betænkning fra 1912 opstod behovet for en selvstændig regulering.⁷

Mandatsvig mindede på dette tidspunkt om flere andre bestemmelser i den daværende straffelovgivning. I betænkningen fra 1912 forekom første mandatsviglignende formulering, nærmere § 281, stk. 2, litra c og d om underslæb, hvor visse former for misbrug af mandat ikke ansås for at

⁶ Krabbe, Oluf, (1931): "Borgerlig straffelov af 15. april 1930 og lov af s. d. om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m.: udgivet med kommentarer," s. 549.

⁷ Straffelovsbetænkning, (1912): "Et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning", s. 92.

falde ind under underslæb.⁸ Litra c kriminaliserede forhold, hvor gerningsmanden ensidigt pådrog en anden en ydelsespligt og selv beholdt formuegodet, mens litra d omhandlede misbrug af legitimation til adkomst af fast ejendom.⁹

Derudover blev begrebet “utroskab” nævnt i § 287, der indebar, at en person kunne påføre økonomisk skade på en anden gennem misbrug af sin stilling.¹⁰ Denne bestemmelse omfattede blandt andet direktører i aktieselskaber og fuldmægtige. Endvidere omfattede bestemmelsen visse bedrageriske handlinger, hvor en rådgiver udnyttede en klient til egen økonomisk vinding.

Efter betænkningen fra 1912 fulgte en videre bearbejdning af straffelovgivningen, hvilket resulterede i Carl Torps betænkning fra 1917. I denne betænkning blev mandatsviglignende bestemmelser samlet i én bestemmelse i stedet for at være opdelt i flere forskellige paragraffer som i 1912. Det blev nu benævnt som “utroskab” og var placeret i § 249. Bestemmelsen blev her opdelt i to led, som svarer til de opdelinger, der eksisterer i dag.¹¹

Den borgerlige straffelov af 1930, der trådte i kraft i 1933, var kulminationen på arbejdet i de tidligere betænkninger. Mandatsvig blev her indført som en selvstændig bestemmelse i § 280 og har været en del af dansk strafferet siden da. I senere lovrevisioner er bestemmelsen blevet justeret, men grundprincippet, som blev formuleret i 1912 og 1917, står stadig ved magt.

Den eneste væsentlige ændring skete i 1985 med vedtagelsen af lov nr. 229 af 6. juni 1985, hvor bestemmelsen om databedrageri indsættes i straffelovens § 279 a. I den forbindelse ændres også ordlyden af § 280 til den formulering, som gælder i dag. Denne ændring fik betydning for, hvordan mandatsvigbestemmelsen anvendes.

Mandatsvigbestemmelsen har gennemgået en lang udvikling, der begyndte med en erkendelse af behovet for en særskilt regulering i 1912 og blev videreudviklet i Carl Torps betænkning fra 1917, hvorefter den blev indført ved straffeloven af 1930.

⁸ Straffelovsbetænkning, (1912): “Et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning”, s. 395.

⁹ Straffelovsbetænkning, (1912): “Et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning”, s. 252.

¹⁰ Straffelovsbetænkning, (1912): “Et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning”, s. 395.

¹¹ Torp, Carl, (1917): “Udkast til Love vedrørende den borgerlige Straffelovgivning med Motiver”, s. 240.

2.2. Bestemmelsens ordlyd

I det følgende vil der foretages en ordlydsfortolkning af straffelovens § 280, herunder de betingelser, som skal være opfyldt for, at bestemmelsen finder anvendelse. Ordlyden er således:

Straffelovens § 280

“For mandatsvig straffes, for så vidt forholdet ikke falder ind under §§ 276-279 a, den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding påfører en anden formuetab

- 1) ved misbrug af en for ham skabt adgang til at handle med retsvirkning for denne eller*
- 2) ved i et formueanliggende, som det påhviler ham at varetage for den anden, at handle mod dennes tarv.”*

Forud for ordlydsfortolkningen af mandatsvigbestemmelsen er det relevant at definere begrebet “mandat”, samt hvad det vil sige at besidde et mandat. Begrebet kan fortolkes forskelligt afhængigt af den specifikke kontekst. Det er i nærværende speciale udelukkende et mandat i juridisk sammenhæng, der behandles. Mandat dækker over en formel bemyndigelse eller fuldmagt, hvor en person, en myndighed eller en virksomhed (mandatar) giver en anden person eller part (mandant) ret til at handle på dennes vegne indenfor bestemte rammer.¹²

I forbindelse med tildeling af et mandat stilles der ikke særlige krav til retsgrundlaget, hvorfor det blandt andet kan opnås ved lov, forvaltningsakt aftale eller i repræsentationsbeføjelser.¹³

2.2.1. Subsidiaritetsklausul

Straffelovens § 280 indledes med ordene: “for så vidt forholdet ikke falder ind under §§ 276-279 a”. Dette udtrykker mandatsvigs subsidiær karakter overfor nogle af de øvrige berigelsesforbrydelser, hvormed bestemmelsen udelukkende finder anvendelse på forhold, der ikke kan subsumeres under tyveri (§ 276), indbrudstyveri (§ 276 a), ulovlig omgang med hittegods (§ 277), underslæb (§ 278), bedrageri, (§ 279) eller databedrageri (§ 279 a).¹⁴

¹² https://dokument24.dk/ordbog/mandat?srsId=AfmBOoqUKMTViFxi_dUyTw8w-Q_HCxFy0_eDFEj-vbuj08nbwGFgQbn

¹³ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 697.

¹⁴ Krabbe, Oluf, (1931): “Borgerlig straffelov af 15. april 1930 og lov af s. d. om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m.: udgivet med kommentarer,” s. 378.

Af litteraturen fremgår det, at formålet har været at understrege, at der ikke skal straffes i sammenstød mellem § 280 og de nævnte bestemmelser ved situationer, hvor både en af disse bestemmelser og mandatsvigbestemmelsen kan anvendes.¹⁵

Det gælder dog, at der i nogle tilfælde kan straffes i sammenstød, når de enkelte handlinger, beløb og tab er adskilt.¹⁶

Endvidere udledes det, at bestemmelsen skal fungere som supplement til §§ 276-279 a i forhold om stillingsmisbrug som pligtmæssig eller legitimeret, der enten ikke er omfattet af disse bestemmelser, eller hvor det er usikkert, om de er det.¹⁷ Det betyder, at en ellers principal bestemmelse ikke skal anvendes, såfremt det vil kræve en udvidende eller tvivlsom fortolkning af denne bestemmelse.¹⁸

Trods mandatsvigbestemmelsens subsidiaer karakter, anføres det imidlertid, at § 280 må anvendes, når et forhold klart fremtræder som misbrug af en legitimation eller en pligtmæssig beføjelse. Dette gælder uanset de principale bestemmelsers anvendelighed, og særligt hvis kriminaliseringen er langt fra disse bestemmelsers typiske anvendelsesområde.¹⁹

2.2.2. Materiel formueforskydning

Straffelovens § 280 kræver, at gerningspersonen eller tredjemand har opnået en uberettiget vinding ved, at en anden påføres et tilsvarende formuetaab.²⁰ Det er således ikke et krav, at vindingen skal tilfalde gerningspersonen. Det afgørende er, at der sker en værdioverførsel, hvor værdien flyttes fra én person til en anden. Det vil sige, at der skal foreligge en materiel formueforskydning mellem to parter til skade for den, som gerningspersonen handler med retsvirkning for og til fordel for sig selv eller tredjemand.²¹ Dette kan efter bestemmelsens ordlyd kriminaliseres på to måder, som vil belyses i det følgende.

¹⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 700.

¹⁶ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 171.

¹⁷ Krabbe, Oluf, (1931): "Borgerlig straffelov af 15. april 1930 og lov af s. d. om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m.: udgivet med kommentarer", s. 377.

¹⁸ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 171.

¹⁹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 700.

²⁰ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 174.

²¹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 171.

Begge led i bestemmelsen forudsætter et misbrug af en adgang til at disponere over en andens økonomiske anliggender.²² Misbruget kan ske enten ved adgang til at handle med retsvirkning for en anden eller ved pligtstridig handlemåde.²³

2.2.3. Legitimationsmisbrug

Første led af bestemmelsen vedrører forhold, hvor en person misbruger en for denne faktisk skabt adgang til at handle med retsvirkning for en anden, hvilket typisk benævnes i litteraturen som legitimationsmisbrug.²⁴

Som tidligere beskrevet er det ikke et krav, at der foreligger et egentligt retsgrundlag for gerningspersonens adgang.²⁵ Således er det tilstrækkeligt, at gerningspersonen har haft en faktisk mulighed for at disponere på vegne af den forurettede.²⁶

Eksempler på forhold omfattet af nr. 1 kan navnlig fremhæves benyttelse af en fejlmodtaget blankofuldmagt eller salg af et allerede solgt, pantsat eller betalt gældsbrev. Denne del af bestemmelsen bør dog ikke finde anvendelse i tilfælde, hvor en ansat overskrider sin stillingsfuldmagt.²⁷

Endvidere fremgår det, at bestemmelsens nr. 1 har et særligt anvendelsesområde, som indebærer gerningspersonens misbrug af sit eget dankort ved at foretage betalinger uden tilstrækkelig dækning på kontoen. Forudsat beløbet er omfattet af den garantiordning, hvorefter Nets i henhold til betalingskortsaftalen indestår for betalingen over for den modtagne virksomhed, vil betalingsmodtageren ikke lide et tab. Gerningspersonens disposition har imidlertid retsvirkning for sin bank, hvilket medfører, at forholdet karakteriseres som mandatsvig.²⁸ Såfremt en betaling falder uden for garantiordningens anvendelsesområde, straffes der for bedrageri.²⁹

²² Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 208-209.

²³ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 696.

²⁴ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 209.

²⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 697.

²⁶ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 209.

²⁷ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 697.

²⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 698.

²⁹ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 211.

2.2.4. Pligtstridig handlemåde

Andet led af bestemmelsen omfatter tilfælde, hvor en person i en andens formueanliggende handler imod dennes tarv. Det er en forudsætning, at der foreligger en retlig pligt til at varetage dennes formueanliggender. Ligeledes er det for denne del af bestemmelsen uden betydning, hvilket retsgrundlag gerningspersonens pligt hviler på.³⁰

Bestemmelsens nr. 2 finder blandt andet anvendelse på tilfælde, hvor der sker misbrug af en stilling ved at foretage dispositioner, som i udgangspunktet falder indenfor rammerne af, hvad der må forventes af indholdet i en stilling af den pågældende type.³¹

Det kan eksempelvis være i et ansættelsesforhold som advokat, forvalter eller bestyrer, en tillidspost som formand, kasserer eller lignende i en forening eller en anden økonomisk ansvarsbærende stilling som værge for en anden. Således kan det både angå et egentligt ansættelsesforhold eller et frivilligt ulønnet erhverv.³²

Det er imidlertid en betingelse, at den strafbare handling ikke indebærer svig direkte overfor den fysiske eller juridiske person, som gerningspersonen varetager interesser for. Der vil i disse situationer ikke straffes for mandatsvig, men i stedet eksempelvis bedrageri, som er udtrykt i U 1981.13 H.³³

Grænsen mellem nr. 1 og nr. 2 kan i nogen grad være overlappende, hvorfor der kan opstå tvivl om, hvorvidt nr. 1 eller nr. 2 bør anvendes.³⁴ Litteraturen synes at have forskellige synspunkter på, hvornår et forhold bør citeres efter nr. 1 eller nr. 2. Af Waaben anføres det, at en stilling som virksomhedsleder eller anden ansat skaber faktiske muligheder for at handle med virkning for virksomheden, men samtidig indebærer stillingen en pligt til at varetage virksomhedens tarv. I sådanne tilfælde vil bestemmelsens nr. 1 ofte foretrækkes i praksis, hvilket dog ikke er korrekt, trods det ingen betydning har, hvorvidt bestemmelsens nr. 1 eller nr. 2 vælges.³⁵

³⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 697.

³¹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 172-173.

³² Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 209.

³³ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 698-699.

³⁴ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 697.

³⁵ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 172.

2.3. Strafansvar

Nedenfor gennemgås det subjektive og objektive gerningsindhold, der begge er afgørende for, hvorvidt der kan pålægges straf efter mandatsvigbestemmelsen. Det er derfor nødvendigt at forstå de elementer, der udgør gerningsindholdet, hvilket kræver en vurdering af gerningspersonens intentioner på dispositionstidspunktet samt dennes objektive handlinger.

2.3.1. Subjektivt gerningsindhold

For at statuere mandatsvig efter straffelovens § 280 gælder et subjektivt krav om forsæt på dispositionens tidspunkt.³⁶ Da mandatsvig er en berigelsesforbrydelse, indebærer dette, at gerningspersonen gennem en adgang eller pligt handler for at skaffe sig eller andre uberettiget vinding, som forudsætter et berigelsesforsæt hos gerningspersonen. Således omfatter det subjektive gerningsindhold, at gerningspersonen handler med forsæt til en materiel formueforskydning.³⁷

Der gælder dog ikke et krav om, at gerningspersonen direkte har tilstræbt vinding og tab. I nyere fortolkning accepteres det, at gerningspersonen har anset, at dennes disposition med overvejende sandsynlighed vil medføre vinding og tab. Endvidere bemærkes det, at der forekommer tilfælde, hvor der blot stilles krav om, at gerningspersonen indser en nærliggende risiko for formuetab og samtidig vælger at handle uanset denne erkendelse.³⁸

Det fremgår imidlertid af John Larsens analyse i U 1996B.180, at det er svært at anvende denne forsætform i relation til forretningslivet, hvilket skyldes, at kernen i at foretage dispositioner i forretningslivet indebærer at tage en kalkuleret risiko. Der stilles derfor større krav til dispositioner, hvor en forretningsforbindelse modtager en berigelse, for at opfylde berigelsesforsættet, da det ellers vil føre til, at næsten enhver fejlslagen forretningsdisposition vil kunne straffes som en berigelsesforbrydelse.

Det er konstateret, at berigelsesforsættet klart må forekomme, når gerningspersonen tiltænker at berige sig selv, familie eller venner.³⁹

³⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 700.

³⁷ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 174.

³⁸ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 113-114.

³⁹ Larsen, John, U.1996B.180: "Berigelsesforsæt eller mangel på samme - belyst gennem en dom om mandatsvig", afsnit 3.3.2.

I tilfælde, hvor der ikke foreligger et berigelsesforsæt hos gerningspersonen, men hvor den objektive handling synes at ligge indenfor stillings almindelige beføjelser, kan det være nærliggende at overveje anvendelsen af straffelovens § 299.⁴⁰ Denne bestemmelse vil blive behandlet nærmere i afsnit 3.6

2.3.2. Objektivt gerningsindhold

Det gælder for begge led af bestemmelsen, at mandatsvig fuldbyrdes, når den strafbare handling har medført, at et formuetab faktisk er indtrådt, eller når gerningspersonen ved sin disposition har skabt en væsentlig risiko for formuetab.⁴¹

For bestemmelsens første led er gerningsindholdet realiseret, når gerningspersonen misbruger en for ham skabt adgang til at handle med retsvirkning for en anden. Mens gerningsindholdet i bestemmelsens andet led realiseres ved, at gerningspersonen i et formueanliggende, som det påhviler ham at varetage for en anden, handler mod dennes tarv.⁴²

2.4. Sammenfatning

Kapitel 2 om mandatsvig i straffelovens § 280 belyser bestemmelsens historiske baggrund, dens ordlyd, samt elementerne i gerningsindholdet, der definerer dens anvendelse.

Mandatsvig blev indført som en selvstændig bestemmelse i 1930 for at beskytte mod misbrug af tillid eller mandat, som ikke blev tilstrækkeligt dækket af bedrageri eller underslæb, hvilket blev tydeliggjort i betænkningerne fra 1912 og 1917, der understregede behovet for særskilt regulering.

Bestemmelsens subsidiær karakter understreger mandatsvig som en supplerende bestemmelse, der anvendes når handlingen ikke kan subsummeres under de tilstødende berigelsesforbrydelser.

Bestemmelsens ordlyd fokuserer på misbrug af adgang til at handle med retsvirkning for en anden, samt pligtstridig disposition mod en andens tarv, hvor mandat indebærer en formel bemyndigelse, som eksempelvis kan opnås gennem forskellige juridiske foranstaltninger.

⁴⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022) "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 700.

⁴¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 701.

⁴² Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 208.

Mandatsvig forudsætter en materiel formueforskydning, hvilket indebærer, at gerningspersonen eller tredjemand opnår uberettiget vinding gennem formuetab for en anden, enten ved legitimationsmisbrug, hvor gerningspersonen handler med retsvirkning for en anden, eller ved pligtstridig handlemåde i økonomiske anliggender.

For at statuere mandatsvig, kræves der subjektivt forsæt i alle led af gerningsindholdet på dispositionstidspunktet, herunder berigelsesforsæt. I den forbindelse er det tilstrækkeligt, at gerningspersonen indser risiko for formuetab og handler uanset denne erkendelse. Objektivt realiseres mandatsvig, når der er indtrådt formuetab eller fremkaldt risiko herfor.

Kapitel 3 – Tilstødende bestemmelser

For at opnå en bred forståelse for mandatsvigbestemmelsens anvendelsesområde, er det nødvendigt at inddrage de relevante tilstødende straffelovsbestemmelser, som i praksis og teori ofte kommer i betragtning i relation til lignende forhold. Dette kapitel omfatter derfor en gennemgang af bestemmelserne om tyveri (§ 276), underslæb (§ 278), bedrageri (§ 279), databedrageri (§ 279 a), skyldnersvig (§ 283) og beslægtede forhold (§ 299). Gennem ordlydsfortolkning af disse bestemmelser belyses elementerne i det subjektive og objektive gerningsindhold med henblik på at klarlægge samspillet mellem bestemmelserne og mandatsvigbestemmelsen. Dette vil blive nærmere analyseret i specialets afsnit 4.7. Afgrænsningen har både teoretisk og praktisk betydning for vurderingen af, hvornår et forhold kan henføres under den ene eller anden bestemmelse. Afsnittet vil ikke indeholde en gennemgang af hverken bestemmelsernes tilblivelse eller historiske udvikling.

3.1. Straffelovens § 276 om tyveri

I det følgende afsnit gennemgås straffelovens § 276 om tyveri. Bestemmelsen er todelt, hvor første led vedrører borttagelse af en fremmed rørlig ting, mens andet led udvider begrebet om rørlig ting, hvorved energimængder sidestilles. Der redegøres ikke nærmere for andet led i nærværende speciale, da dette ikke har relevans herfor eller skaber udfordringer i afgrænsningen overfor mandatsvigbestemmelsen.

3.1.1. Ordlydsfortolkning

Ordlyden for tyveribestemmelsen er således:

Straffelovens § 276

“For tyveri straffes den, som uden besidderens samtykke borttager en fremmed rørlig ting for at skaffe sig eller andre uberettiget vinding ved dens tilegnelse. Med rørlig ting sidestilles her og i det følgende en energimængde, der er fremstillet, opbevaret eller taget i brug til frembringelse af lys, varme, kraft eller bevægelse eller i andet økonomisk øjemed.”

3.1.1.1. Fremmed rørlig ting

Det kræves, at genstanden for et tyveri er en rørlig ting, hvilket indebærer en fysisk genstand, som kan flyttes. Straffelovens § 276 omfatter derfor ikke tilegnelse af fordringer og ophavsrettigheder,

såfremt der ikke er tale om fysiske ting. Det bemærkes, at der med rørlige ting ikke alene menes genstande med fast form, men også flydende ting kan anses for at høre under betegnelsen. Dette kan blandt andet være benzin, olie og mælk.⁴³

Yderligere er det betinget, at den rørlige ting er fremmed, idet tyveribestemmelsen forudsætter, at der sker en krænkelse af fremmed ejendomsret.⁴⁴ Det vil sige, at genstanden helt eller delvist tilhører en anden end gerningspersonen.⁴⁵ Således kan der ikke statueres tyveri i de tilfælde, hvor genstanden er undergivet gerningspersonens ejendomsret.⁴⁶ Det samme gør sig gældende, når genstanden ingen ejer har.⁴⁷ Det udelukker ikke ansvar efter § 276, at gerningspersonen begår tyveri af en genstand, som vedkommende selv er medejer af. Dette skyldes, at tyveriet kan angå en andens andel af genstanden.

3.1.1.2. Økonomisk værdi

For at et forhold kan henføres under tyveribestemmelsen forudsættes det, at genstanden har en økonomisk værdi. Det betyder, at genstanden skal være egnet til at omsættes mod betaling. Trods dette ikke fremgår direkte af straffelovens § 276, følger kravet af formuleringen om, at gerningspersonen skal handle for at skaffe sig eller andre uberettiget vinding.⁴⁸ Dette må forstås på baggrund af den underliggende forudsætning om, at en sådan vinding medfører et tilsvarende tab for en anden part.⁴⁹ Bestemmelsen finder som udgangspunkt ikke anvendelse, når der sker tilegnelse af genstande, der ingen økonomisk værdi har, eksempelvis private breve, optegnelser, fotografier samt identitetspapirer. Det er uden betydning, at dispositionen har været motiveret af ønsket om en uberettiget økonomisk fordel, men som ikke direkte er knyttet til selve genstanden.⁵⁰

3.1.1.3. Andens varetægt

Endvidere kræves det, at genstanden på tidspunktet for borttagelsen befinder sig i en andens varetægt. Dette udledes direkte af bestemmelsen, hvor det følger, at borttagelsen skal ske uden besidderens

⁴³ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 119.

⁴⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 121.

⁴⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 656-657.

⁴⁶ Der henvises til straffelovens § 283 om skyldnersvig for strafbare dispositioner over egen ejendom.

⁴⁷ I disse situationer bør straffelovens § 277 om ulovlig omgang med hittegods overvejes.

⁴⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 658.

⁴⁹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 120.

⁵⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 660.

samtykke.⁵¹ Det er i den forbindelse uden betydning, om besidderen er genstandens ejer. Det afgørende er alene, at genstanden er i en andens besiddelse end gerningspersonens.⁵² Der kan derfor ikke være tale om tyveri, hvis genstanden ved borttagelsen ikke var i nogens varetægt eller var i gerningspersonens egen varetægt.⁵³

Det fremgår, at varetægtsforholdet for tyveri typisk foreligger, når genstanden er i normal, personlig eller midlertidig varetægt.^{54 55}

3.1.2. Subjektivt gerningsindhold

For at ifalde strafansvar efter straffelovens § 276 kræves der forsæt til alle led i gerningsindholdet på borttagelsens tidspunkt.⁵⁶ Det betyder, at gerningspersonen ved borttagelsen har haft forsæt til berigelse gennem tilegnelse.⁵⁷ Der skal desuden være forsæt til, at borttagelsen er sket uden besidderens samtykke, samt i relation til varetægtsforholdet. Det vil sige, at gerningspersonen ved sin disposition skal have forstået de omstændigheder, der forekommer på gerningstidspunktet. Således kan der ikke straffes for tyveri, såfremt gerningspersonen urigtigt troede på et gyldigt samtykke, eller antog, at genstanden ikke var i nogens besiddelse.⁵⁸

3.1.3. Objektivt gerningsindhold

Straffelovens § 276 anses for fuldbyrdet ved borttagelse af en fremmed rørlig ting, hvorved der sker en fysisk flytning fra dennes placering.⁵⁹ Der kræves ikke en betydelig fysisk flytning, hvor genstanden fjernes over en bestemt rækkevidde. Fuldbyrdelsen kan derfor allerede indtræde ved eksempelvis anbringelse af en butiksvare i egen lomme, hvorfor bestemmelsen har et tidligt fuldbyrdelsesmoment. Straffelovens § 22 vil derfor kun gøre sig gældende i de tilfælde, hvor gerningspersonen straks ombestemmer sig og lægger genstanden tilbage på dens plads.⁶⁰

⁵¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 660.

⁵² Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 123.

⁵³ Der kan i stedet være tale om henholdsvis ulovlig omgang med hittegods (§ 277) og underslæb (§ 278).

⁵⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 123-124.

⁵⁵ Endvidere kan det omfatte nogle tilfælde af usikker varetægt, jf. Waaben i "Strafferettens specielle del", s. 124.

⁵⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 667.

⁵⁷ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 127.

⁵⁸ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 126.

⁵⁹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 118.

⁶⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 664.

3.1.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

Det gælder om tyveribestemmelsen, at den ved kravet om borttagelse af en fremmed rørlig ting opnår et meget begrænset anvendelsesområde i dataforhold. Der findes dog på den anden side intet behov for at udvide bestemmelsen.⁶¹

Det fremgår, at ansatte på en arbejdsplads som udgangspunkt betragtes for at have en forbigående adgang over genstande på denne arbejdsplads. Det betyder, at genstande herved vil være anset som værende i andens varetægt ved gerningspersonens tilegnelse. Dette er udledt af U 1964.792 H, hvor en tobaksarbejder blev dømt for tyveri efter at have tilegnet sig en pakke tobaksvarer fra sin arbejdsplads. Endvidere er dette et klassisk eksempel på bestemmelsens anvendelsesområde, idet denne ofte forekommer i tilfælde, hvor en ansat begår tyveri overfor sin arbejdsplads, navnlig tyveri i plads.

3.2. Straffelovens § 278 om underslæb

Dette afsnit behandler udelukkende straffelovens § 278, stk. 1, nr. 3 om pengeunderslæb, da der i forholdet mellem mandatsvig og netop denne del af underslæbsbestemmelsen kan opstå store afgrænsningsproblemer. Bestemmelsen har til formål at beskytte ejeren af penge, som er overladt i gerningspersonens varetægt.⁶²

3.2.1. Ordlydsfortolkning

Straffelovens § 278, stk. 1, nr. 3 har følgende ordlyd:

Straffelovens § 278

*“For underslæb straffes den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding
[...]*

*3) uretmæssig forbruger ham betroede penge, selv om han ikke var forpligtet til at holde
disse afsondrede fra sin egen formue.”*

⁶¹ Karnov Group, (1985): “Betænkning; 1985 nr. 1032, Straffelovrådets betænkning om datakriminalitet”, s. 32.

⁶² Torp, Carl, (1917): “Udkast til Love vedrørende den borgerlige Straffelovgivning med Motiver”, s. 23.

3.2.1.1. Betroede penge

Straffelovens § 278, stk. 1, nr. 3 forudsætter, at forholdet vedrører penge, hvilket vil sige betalingsmidler. Dette kan både være fysiske penge i form af kontanter eller elektroniske penge fra en bankkonto.⁶³ Ligeledes var checks tidligere anset for omfattet.⁶⁴

Det er et krav, at pengene er betroet gerningspersonen. En klar definition heraf fremgår ikke, men i betingelsen herom må der foretages en vurdering ved en konkret fortolkning af aftaleforholdene og de faktiske omstændigheder.⁶⁵ Der er ingen tvivl om, at der er tale om betroede penge, når penge er overladt gerningspersonen under forhold, hvor det forpligtes at opbevare eller anvende dem i en andens interesse. Det samme gælder for penge deponeret i en lukket konvolut.⁶⁶

Der foreligger ikke et eksplicit krav om, at penge, der er overladt til gerningspersonen, holdes adskilt fra egne likvide midler svarende til de betroede penge, for at anses som betroede.⁶⁷

3.2.1.2. Uretmæssig forbrug

Endvidere er det en betingelse, at de betroede penge er forbrugt uretmæssigt.⁶⁸ Herved forstås forbrug af betroede penge, der ikke kræves afsondret fra egne, såfremt gerningspersonen ikke er i stand til at opfylde sin forpligtelse. Ligeledes gælder dette, når gerningspersonen blot fremkalder en væsentlig risiko herfor.⁶⁹

Det fremgår desuden, at uretmæssigt forbrug tillige kan foreligge ved forbrug af betroede penge, hvor det følger af aftale, at pengene skal være afsondret fra egne likvide midler.⁷⁰

Der kan imidlertid statueres forbrug, trods beløbet endnu indgår i gerningspersonens kontante beholdning eller på dennes bankkonto. Dette kræver, at gerningspersonen har besluttet at beholde beløbet. Som eksempel herpå kan navnlig fremhæves tilfælde, hvor gerningspersonen forvalter en

⁶³ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 139.

⁶⁴ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 678.

⁶⁵ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 139.

⁶⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 679.

⁶⁷ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 679.

⁶⁸ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 142.

⁶⁹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 681.

⁷⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 681.

andens forretning eller penge og aflægger urigtigt regnskab. På denne måde giver gerningspersonen udtryk for, at den pågældende ikke har krav på et højere beløb end det, som er angivet i opgørelsen.⁷¹

3.2.2. Subjektivt gerningsindhold

Bestemmelsen kræver forsæt i alle dele af gerningsindholdet. Dette indebærer, at gerningspersonen har handlet med berigelsesforsæt. I betragtning heraf, er det afgørende, om gerningspersonen indså, at dennes disposition har skabt en væsentlig risiko for formuetab.⁷²

3.2.3. Objektivt gerningsindhold

Straffelovens § 278, stk. 1, nr. 3 fuldbyrdes ved uretmæssigt forbrug af betroede penge, hvor det samtidig står klart, at et nødvendigt beløb ikke længere kan stilles til rådighed. Fuldbyrnelsen kan dog også indtræde ved gerningspersonens beslutning om at beholde pengene selv.⁷³

3.2.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

Bestemmelsen har i praksis særligt været anvendt i situationer, hvor der er tale om forbrug af penge, som personen gennem sin stilling har kunnet disponere over. Det har ofte været ved misbrug af et offentligt eller privat ansættelsesforhold eller en rolle som advokat, revisor, værge eller kasserer for en forening.⁷⁴

Om stillingen som kassemedarbejder, er det anført, at tilegnelse af penge fra dennes egen kasse, kan anses for underslæb, såfremt medarbejderen selv er ansvarlig for kassen.⁷⁵ Dette fremgår af dommen U 1982.1187 V, hvor en afløser i et supermarked tilegnede sig penge fra den kasse, som vedkommende i perioder passede.⁷⁶

3.3. Straffelovens § 279 om bedrageri

Nærværende afsnit belyser straffelovens § 279 om bedrageri, der omhandler svigagtig fremkaldelse af en tabsvoldende disposition.⁷⁷

⁷¹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 142.

⁷² Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 144.

⁷³ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 682.

⁷⁴ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 680.

⁷⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 680.

⁷⁶ For ekspedienters forbrug af penge fra en fælles kasse anvendes typisk straffelovens § 276, jf. "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 680.

⁷⁷ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 680.

3.3.1. Ordlydsfortolkning

Bestemmelsen om bedrageri har følgende ordlyd:

Straffellovens § 279

“For bedrageri straffes den, som, for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding, ved retsstridigt at fremkalde, bestyrke eller udnytte en vildfarelse bestemmer en anden til en handling eller undladelse, hvorved der påføres denne eller nogen, for hvem handlingen eller undladelsen bliver afgørende, et formuetab.”

3.3.1.1. Vildfarelse

For bedrageri kræves det, at der foreligger en vildfarelse. Det vil sige en urigtig antagelse om et forhold, som indgår i den pågældendes motivationsgrundlag, hvilket omfatter de faktiske forhold og desuden gerningspersonens subjektive forhold.⁷⁸ Således er det en betingelse, at vildfarelsen angår et menneske.⁷⁹

Det er anført, at vildfarelsen skal være fremkaldt, bestyrket eller udnyttet af gerningspersonen. Dette kan forekomme både ved bevidst afgivelse af urigtige oplysninger og ved at undlade væsentlig information i forbindelse med en aktiv handling. Et eksempel herpå er, når en person ansøger om et lån uden at oplyse, at vedkommende er insolvent.⁸⁰

Vildfarelsen skal være bestemmende for modpartens disposition, hvorfor der forudsættes årsagssammenhæng mellem gerningspersonens adfærd og dispositionen for modparten.⁸¹ Dette indebærer både handling samt undladelse, men består typisk i en aktiv handling fra modparten.⁸²

3.3.1.2. Retsstridig

Endvidere skal vildfarelsen fremkaldes, bestyrkes eller udnyttes ved retsstridig adfærd. Kravet herom er et udtryk for, at et forhold kan udelukkes for straf, trods det synes omfattet af ordene i § 279.⁸³

⁷⁸ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 148-149.

⁷⁹ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 683.

⁸⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 684.

⁸¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 684.

⁸² Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 151.

⁸³ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 153.

Som eksempel på forhold, der ikke falder under bedrageribestemmelsen, er navnlig overdrevne anprisninger af varer.⁸⁴

3.3.1.3. Formuetab

For at et forhold kan straffes for bedrageri, kræves det, at den foretagne disposition resulterer i et formuetab. Dette kan enten opstå på baggrund af dispositionen eller det kan indtræde som følge af en række senere begivenheder. Således kan der ske formuetab, når gerningspersonen gennem svig opnår en fuldmagt, som vedkommende senere ved handling benytter.⁸⁵

Det er en forudsætning, at formuetabet er påført den vildledte eller nogen, for hvem dispositionen bliver afgørende. Dette gælder navnlig tilfælde, hvor den vildledte er berettiget til at handle på vegne af den tabslidende.⁸⁶

Kravet om formuetab fortolkes udvidende, hvorfor en væsentlig risiko for et tab er tilstrækkeligt for at opfylde betingelsen.⁸⁷

3.3.2. Subjektivt gerningsindhold

Straffelovens § 279 forudsætter, at der er forsæt til alle dele i gerningsindholdet.⁸⁸ Gerningspersonen skal ved sin disposition have berigelsesforsæt, hvorved denne har handlet for at skaffe sig selv eller andre uberettiget vinding og påført en anden tilsvarende formuetab.⁸⁹

Der skal være forsæt til fremkaldelse af en disposition gennem vildledning.⁹⁰ Således foreligger der ikke ansvar i tilfælde, hvor gerningspersonen ikke har kendt til modpartens vildfarelse. Dette gælder både, hvis det skyldes, at gerningspersonen selv var i samme vildfarelse, eller at vedkommende antog, at modparten handlede i bevidsthed om de relevante forhold.⁹¹ Endvidere fremgår det, at ansvar

⁸⁴ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 689.

⁸⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 686.

⁸⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 688.

⁸⁷ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 686.

⁸⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 690.

⁸⁹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 154.

⁹⁰ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 152.

⁹¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 690.

udelukkes, såfremt gerningspersonen ikke har indset, at vildfarelsen var bestemmende for modpartens disposition, trods vedkommende kendte til denne vildfarelse.⁹²

3.3.3. Objektivt gerningsindhold

Bestemmelsen fuldbyrdes, når gerningspersonen retsstridigt fremkalder, bestyrker eller udnytter en vildfarelse hos modparten, der er bestemmende for dennes disposition og herved påfører denne et formuetab eller væsentlig risiko herfor.⁹³

3.3.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

Eftersom bestemmelsen kræver, at der foreligger en menneskelig vildfarelse, finder bestemmelsen udelukkende anvendelse på forhold, hvor dispositionen angår et menneske. Det følger dog af retspraksis i TfK 2016.1191/2, at der ikke gælder et krav om, at vildfarelsen er rettet mod en enkelt person. Således kan den være rettet mod en ubestemt kreds af personer. I dommen var der tale om to personer, som havde indrykket en avisannonce, hvori de gennem deres virksomhed tilbød snerydning i hele Danmark, hvorfor de hverken havde vilje eller evne til at opfylde de indgåede aftaler.⁹⁴

Et andet eksempel er sagen om Britta Nielsen, der blev dømt for bedrageri. Ved at ændre oplysninger om kontonummer til sit eget fremkaldte hun en vildfarelse hos en anden, idet hun ved vildfarelsen fik denne til at overføre penge til hende.⁹⁵ Trods hun selv ændrede oplysninger, der skulle behandles ved et dataanlæg, krævede det, at en person overførte pengene elektronisk.⁹⁶

Imidlertid understreger Lund Madsen i litteraturen⁹⁷, at der for forbrydelser med brug af dataanlæg oftest vil være mennesker involveret.⁹⁸ Således må anses for bedrageri i de tilfælde, hvor et menneske vil have direkte indflydelse på forløbet.

⁹² Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 152.

⁹³ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 152.

⁹⁴ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 683.

⁹⁵ TV2, (2022): "Forstå Britta Nielsens svindel - sådan stjal hun 117 millioner".

⁹⁶ Ritzau, (2020): "Britta Nielsen idømmes seks et halvt års fængsel for svindel"

⁹⁷ Madsen, Lasse Lund (2016): "Bedrageri i den digitale virkelighed", s. 3.

⁹⁸ Der kan herved opstå et afgrænsningsspørgsmål overfor databedrageri.

3.4. Straffelovens § 279 a om databedrageri

Straffelovens § 279 a kriminaliserer databedrageri, der ved sin ordlyd ligner bedrageribestemmelsen. Dog angår databedrageri ikke en menneskelig vildfarelse, hvorfor bestemmelserne differentieres herved. I stedet er det væsentlige for databedrageri anvendelse af datateknik.⁹⁹

3.4.1. Ordlydsfortolkning

For straffelovens § 279 a gælder følgende ordlyd:

Straffelovens § 279 a

“For databedrageri straffes den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding retsstridigt ændrer, tilføjer eller sletter oplysninger eller programmer til elektronisk databehandling eller i øvrigt retsstridigt søger at påvirke resultatet af sådan databehandling.”

3.4.1.1. Første led

Første led af bestemmelsen kræver, at gerningspersonen ændrer, tilføjer eller sletter oplysninger eller programmer. Om oplysninger i computerbehandling menes dennes materiale af informationer, mens programmer forstås ved det indlagte programmel, som håndterer behandlingen af disse oplysninger.¹⁰⁰

Der foreligger ingen krav om, handlingen skal foretages ved brug af bestemte metoder. Dette kan ske ved indtastning, anvendelse af misvisende stregkoder eller elektronisk påvirkning af kommunikation.¹⁰¹

Bestemmelsens første led indeholder et udtrykkeligt krav om, at handlingen skal ske i forbindelse med elektronisk databehandling. Dette forudsætter, at der anvendes et anlæg hertil.¹⁰²

3.4.1.2. Andet led

Bestemmelsens andet led udvider første led og dermed dens anvendelsesområde. Andet led vedrører forhold, hvor gerningspersonen søger at påvirke resultatet af en databehandling.¹⁰³

⁹⁹ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 693.

¹⁰⁰ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 161.

¹⁰¹ Langsted, Lars Bo og Langsted, Peter Helbo, (2020): “Hovedlinjer i erhvervsstrafferetten”, s. 108.

¹⁰² Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 693.

¹⁰³ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 693.

Dette anses for at være det mindst almindelige tilfælde, men ikke desto mindre var det vurderet nødvendigt at ramme sådanne forhold. Herved omfattes tilfælde, hvor udenforstående gerningspersoner ved tilrettelæggelse af ikke-databundet materiale udnytter ansatte og eksempelvis styrer deres indkodning eller andet ved anlægget.¹⁰⁴

Det er vigtigt at bemærke, at andet led, i modsætning til første led, ikke omfatter en total sletning eller en fuldstændig hindring af databehandlingen.¹⁰⁵

3.4.2. Subjektivt gerningsindhold

Det kræves for databedrageri, at gerningspersonen har handlet med forsæt i alle tilfælde såvel som for de øvrige berigelsesforbrydelser.¹⁰⁶ Dette indebærer en betingelse om berigelsesforsæt hos gerningspersonen.¹⁰⁷

3.4.3. Objektivt gerningsindhold

Efter straffelovens § 279 a foreligger der intet krav om formuetab. Dette medfører, at fuldbyrdelsen indtræder på et tidligere tidspunkt end § 279, hvilket allerede sker, når gerningsperson med berigelsesforsæt foretager en handling.¹⁰⁸ Forholdet er beskrevet ved et fremrykket fuldbyrdesmoment. Herved er bestemmelsen formuleret, så den objektivt fuldbyrdes tidsmæssigt, før den tilsigtede forbrydelse er opnået.¹⁰⁹

For så vidt angår bestemmelsens første led sker fuldbyrdelsen, når gerningspersonen med forsæt ændrer, tilføjer eller sletter oplysninger eller programmer, mens andet led fuldbyrdes ved selve påvirkningen af databehandlingen.¹¹⁰

3.4.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

Bestemmelsen ses blandt andet brugt i tilfælde, hvor en ansat misbruger sin adgang til en myndigheds eller virksomheds it-anlæg til at overføre penge til sig selv.¹¹¹ Et eksempel på dette fremgår af TfK

¹⁰⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 162.

¹⁰⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 693.

¹⁰⁶ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 162.

¹⁰⁷ Karnov Group, (1985): "Betænkning; 1985 nr. 1032, Straffelovrådets betænkning om datakriminalitet", s. 49

¹⁰⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 694.

¹⁰⁹ Madsen, Lasse Lund, (2016): "Bedrageri i den digitale virkelighed", s. 3

¹¹⁰ Madsen, Lasse Lund, (2016): "Bedrageri i den digitale virkelighed", s. 3

¹¹¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 694.

2011.184 Ø. Her overførte en lønchef penge fra sin arbejdsgivers feriekonto til egne bankkonti ved oprettelse af ferieanvisninger på tidligere ansatte i virksomhedens edb-system.

Endvidere angår bestemmelsen forhold, hvor der sker uberettiget brug af andres betalingskort, og gerningspersonen får benzin på en automatisk tank eller penge i en automat.¹¹²

3.5. Straffelovens § 283 om skyldnersvig

Følgende afsnit vil gennemgå straffelovens § 283 om skyldnersvig, hvor det, i forsøget på at klarlægge mandatsvigbestemmelsens anvendelsesområde, udelukkende vil være bestemmelsens stk. 1, nr. 3, som behandles. Bestemmelsen omhandler skyldners foretagne dispositioner over egne ting.¹¹³

3.5.1. Ordlydsfortolkning

Ordlyden for straffelovens § 283, stk. 1, nr. 3 er således:

Straffelovens § 283, stk. 1, nr. 3

*“For skyldnersvig straffes den, som for derigennem at skaffe sig eller andre uberettiget vinding
[...]*

3) ved falske foregivender, forstikkelse, proformaretsandler, betydelige gaver, uforholdsmæssigt forbrug, salg til underpris, betaling af eller sikkerhedsstillelse for uforfaldne gældsposter eller på anden lignende måde unddrager sine ejendele eller fordringer fra at tjene sine fordringshavere eller nogen enkelt af disse til fyldestgørelse.”

3.5.1.1. Kreditors adgang til fyldestgørelse

I betingelsen om at skyldner skal unddrage til fyldestgørelse må der forstås en formindskelse af de aktiver, hvor fordringshaveren kan søge fyldestgørelse. Grundlaget for strafansvaret bør da rimeligvis søges i et krav om, at den pågældende på dispositionens tid skal være ude af stand til at fyldestgøre sin fordringshavere, og at han er klar over dette.¹¹⁴

¹¹² Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 695.

¹¹³ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 714.

¹¹⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 184.

3.5.1.2. Foretagne dispositioner

Bestemmelsen forudsætter, at der sker en strafbare handling. Dette indebærer, at skyldneren foretager en disposition, som enten er faktisk eller retlig.¹¹⁵ Det fremgår, at dispositionen skal være usædvanlig og uforsvarlig på det givne tidspunkt.¹¹⁶ Bestemmelsen oplister en række af de midler, der skal være anvendt. Listen er imidlertid ikke udtømmende, idet der tilføjes, at dette kan være på anden lignende måde. Skyldneren kan ved sin handling begunstige enten sig selv, en kreditor eller andre end kreditorer.¹¹⁷

3.5.1.3. Økonomiske situation

Der foreligger intet krav om, at gerningspersonen er insolvent eller at denne befinder sig i en kritisk økonomisk situation på dispositionens tidspunkt. Dette gælder ligeledes på tidspunktet for skyldnerens handling.¹¹⁸

Det anføres imidlertid af Waaben, at det på baggrund af en del af ordvalget må tyde på, at skyldneren forudsættes at være i økonomiske vanskeligheder.¹¹⁹

3.5.2. Subjektivt gerningsindhold

Straffelovens § 283, stk. 1, nr. 3 kræver forsæt. Det forudsætter, at skyldneren har handlet med forsæt til at krænke kreditors rettigheder.¹²⁰ Skyldneren skal med kendskab til sin økonomiske situation have indset, at dispositionen var usædvanlig, hvorfor denne vil forringe eller fremkalde en væsentlig risiko for forringelse af kreditors adgang til fyldestgørelse.¹²¹

3.5.3. Objektivt gerningsindhold

Skyldnersvig fuldbyrdes, når gerningspersonen ved sin dispositioner har unddraget en eller flere af sine kreditorer fra at opnå helt eller delvist fyldestgørelse. Dette gælder uanset om disse bliver påført et tab.¹²²

¹¹⁵ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 714.

¹¹⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 714.

¹¹⁷ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 184.

¹¹⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 715.

¹¹⁹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 184.

¹²⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 714.

¹²¹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 716.

¹²² Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 716.

3.5.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

Bestemmelsen anvendes blandt andet i situationer, hvor en skyldner bevidst unddrager kreditorerne midler ved at skjule eller overføre aktiver. Et eksempel herpå findes i U.2021.1450 H (forhold 4), hvor gerningspersonen indså konkurs og derefter fik en anden til at overføre midler udenom selskabet. Således foretog gerningspersonen dispositioner ud fra vedkommendes viden om sine vanskelige økonomiske situation.

3.6. Straffelovens § 299 om beslægtede forhold

I det afsnit belyses straffelovens § 299, stk. 1. Dermed inddrages bestemmelsens stk. 2 ikke, idet denne ikke er væsentlig for en senere juridisk analyse. Det følger, at bestemmelsen tidligere var formuleret, sådan denne var subsidier til § 280. Bestemmelsen har til formål at omfatte forhold, hvor en person er pålagt at varetage en andens formueanliggender.¹²³

3.6.1. Ordlydsfortolkning

Straffelovens § 299, stk. 1 har følgende ordlyd:

Straffelovens § 299

“Med bøde eller fængsel indtil 1 år og 6 måneder straffes den, som, uden at betingelserne for at anvende § 280 foreligger, i et formueanliggende, som det påhviler den pågældende at varetage for en anden, ved tilsidesættelse af sin pligt påfører denne et betydeligt formuetab, som ikke erstattes inden dom i første instans. (...) ”

3.6.1.1. Pligt til at handle

Det fremgår, at bestemmelsen alene finder anvendelse i tilfælde, hvor en person har pligt til at handle for en anden, herved at varetage en andens formueanliggender.¹²⁴ Dette kan ligeledes være ledelse af et aktieselskab eller anpartsselskab. Det gælder, at forholdet skal anses for pligtstridigt i forhold til de krav, som følger med stillingen eller hvervet, hvilket gerningspersonen skal vidende om.¹²⁵

Der foreligger imidlertid ingen særlige krav i forhold til pligtens retlige grundlag, hvorfor denne kan være begrundet i lov, aftale eller andet.¹²⁶

¹²³ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 776.

¹²⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 176.

¹²⁵ Waaben, Knud, et al., (2014): “Strafferettens specielle del”, s. 176.

¹²⁶ Elholm, Thomas, et al., (2022): “Kommenteret straffelov – Speciel del”, s. 776.

3.6.1.2. Betydeligt formuetab

Endvidere er det betinget, at der er påført et betydeligt formuetab for at ifalde strafansvar. Dette indebærer et krav om, at der ikke må ydes erstatning, inden dom i første instans, i en sådan grad, at det ikke længere er af betydelig karakter.¹²⁷

3.6.2. Subjektivt gerningsindhold

Straffelovens § 299, stk. 1 kræver forsæt i relation til handlingens pligtstridighed. Således skal gerningspersonen handle med forsæt til, at denne foretager en handling, der er pligtstridig.¹²⁸ Endvidere forudsættes det, at gerningspersonen har haft forsæt til tabet for den anden.¹²⁹

3.6.3. Objektivt gerningsindhold

Bestemmelsen anses for fuldbyrdet, når en person, for hvem det er påhvilet at varetage et formueanliggende for en anden, påfører denne et betydeligt formuetab ved at handle i strid med sin pligt. Det er forudsat, at gerningspersonen ikke erstatter tabet inden domsafsigelse ved første instans.¹³⁰

3.6.4. Bestemmelsens anvendelsesområde

En væsentlig forskel mellem de to bestemmelser er tilstedeværelsen af et berigelsesforsæt. Hvor der i almindelighed for § 280 kræves, at gerningspersonen har haft til hensigt at opnå en økonomisk gevinst, gælder dette ikke for § 299, stk. 1. Her er det tilstrækkeligt, at handlingen har været rettet mod at påføre den forurettede et betydeligt økonomisk tab, uden at gerningspersonen nødvendigvis selv opnår en fordel. Det centrale er således formuetabet snarere end en eventuel vinding. En nærmere analyse af dette følger i afsnit 4.7.6.

3.7. Delkonklusion af de tilstødende bestemmelser

Formålet med kapitel 3 har været at analysere en række tilstødende bestemmelser i straffeloven, der i praksis og teori ofte kommer i spil i forbindelse med vurderingen af mandatsvigslignende forhold.

¹²⁷ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 777.

¹²⁸ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 777.

¹²⁹ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 176.

¹³⁰ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 176.

For det første adskiller straffelovens § 276 om tyveri sig væsentligt fra mandatsvig ved sit krav om, at der sker en fysisk borttagelse af en fremmed rørlig ting fra en andens varetægt uden samtykke. Tyveribestemmelsen forudsætter en borttagelse af besidderens ejendomsret og har derved et tidligt fuldbyrdelsesmoment, hvilket betyder, at gerningsindholdet er mere snævert og konkret end ved mandatsvig, der typisk angår misbrug inden for rammerne af et tillidsforhold og uden krav om fysisk tilegnelse.

Underslæb efter § 278, stk. 1, nr. 3 nærmer sig mandatsvig mere, idet det handler om misbrug af betroede penge. Her er fokus rettet mod gerningspersonens adgang og disposition over midler, der er overladt i tillid. I modsætning til mandatsvig, der typisk involverer økonomiske dispositioner i bredere forstand, er underslæb knyttet specifikt til penge og disses forbrug. Den væsentligste forskel er, at underslæb forudsætter betroelse over midlerne, hvorimod mandatsvig ikke nødvendigvis kræver, at gerningspersonen har formel rådighed, men blot handler på en måde, der strider mod en pligt.

Bedrageri (§ 279) adskiller sig primært fra mandatsvig ved sit krav om, at handling sker gennem fremkaldelse eller udnyttelse af en vildfarelse. Det centrale element er her, at forurettede selv foretager en disposition som følge af denne vildfarelse. Mandatsvig derimod beror på gerningspersonens pligtbrud i håndteringen af andres økonomiske anliggender.

Databedrageri (§ 279 a) ligner bedrageribestemmelsen, men med vægt på manipulation af databehandlingssystemer snarere end menneskelig vildfarelse. Bestemmelsen er karakteriseret ved et særligt fremrykket fuldbyrdelsesmoment, idet selve manipulationen af data udgør den strafbare handling, uanset om der faktisk opstår et økonomisk tab. I sammenligning med mandatsvig angår databedrageri ikke et menneske og kræver ikke nødvendigvis tillid eller en særlig relation mellem gerningspersonen og forurettede. Alligevel kan der i praksis være sammenfald i sager, hvor ansatte misbruger interne it-systemer til økonomisk vinding.

Skyldnersvig (§ 283, stk. 1, nr. 3) er på samme måde som mandatsvig en bestemmelse, der regulerer forholdet mellem formueansvar og pligt i økonomiske relationer. Skyldnersvig er imidlertid målrettet skyldnerens dispositioner over egne aktiver med henblik på at unddrage disse fra kreditor, så denne ikke har adgang til fyldestgørelse. I modsætning til mandatsvig handler det ikke om misbrug af andres

midler, men om bevidste dispositioner, der kompromitterer kreditorers krav. Tilsvarende fokuserer bestemmelsen ikke nødvendigvis på en tillidsrelation.

Endelig viser gennemgangen af § 299, stk. 1 om beslægtede forhold, at denne bestemmelse er subsidiær til mandatsvig. Den omfatter situationer, hvor gerningspersonen handler i strid med sin pligt til at varetage en andens økonomiske interesser og herved påfører denne et betydeligt formuetab.

Sammenfattende peger afsnittet på, at samspillet mellem mandatsvig og berigelsesforbrydelser er stort, hvor forskelle i betingelser i subjektive og objektive gerningsindhold, handlingstype og fuldbyrdelsesmoment har afgørende betydning for subsumtionen.

Kapitel 4 – Anvendelsesområdet for straffelovens § 280 i praksis

Følgende kapitel vil tage afsæt i de to ovenstående kapitler, der indeholdt en redegørelse af mandatsvigbestemmelsen og dens tilstødende bestemmelser. I den forbindelse analyseres anvendelsesområdet for mandatsvig. Dette vil ske ved systematisering af retspraksis herom for at kunne udlede, hvilke tendenser der forekommer.

Ved undersøgelse af anvendelsesområdet og inddragelse af retspraksis vil der naturligt opstå overlap mellem mandatsvig og de tilstødende bestemmelser, hvorfor samspillet mellem mandatsvig og disse bestemmelser ligeledes vil blive undersøgt. Dette vil tillige medvirke til at fastlægge anvendelsesområdet for mandatsvig.

4.1. Udviklingen i anvendelsen af § 280

Formålet med dette afsnit er at undersøge, hvordan mandatsvigbestemmelsen har været anvendt gennem årene, og hvordan dens anvendelse har ændret sig i takt med samfundets behov og de retlige fortolkninger.

Det første tilfælde af forhold henført under mandatsvig, efter dens indførsel i 1930, er i denne sammenhæng U 1934.180 Ø. I dommen blev tiltalte fundet skyldig i mandatsvig efter straffelovens § 280, stk. 1, idet han som formand for Dansk Presse-Medarbejder Forbund misbrugte sin stilling i forbindelse med et lotteri godkendt af politiet. Herved anvendte han anvendte lotterimidlerne til private formål.

Dommen illustrerer bestemmelsens anvendelse i den første periode efter indførslen, hvorved den udelukkende blev brugt på sager med misbrug af stillingsbetingede beføjelser samt ansatte, der handlede imod virksomhedens tarv.

En væsentlig ændring i brugen af mandatsvigbestemmelsen fandt sted i årene efter indførelsen af garantiordningen for checks i 1967. Denne ordning medførte, at bestemmelsen blev anvendt i flere sager om checkmisbrug på et beløb op til 1.000 kr.¹³¹

¹³¹ For checks, der oversteg 1000 kr., blev sagerne i stedet behandlet under bedrageribestemmelsen.

I U 1969.827 H blev en person fundet skyldig i mandatsvig efter at have trukket 17 checks på sin checkkonto, hvor der ikke var dækning. Tilsvarende i U 1970.755 H blev en person dømt for mandatsvig efter udstedelse af 24 dækningsløse checks.

Det anføres, at der i denne periode forekom 9 sager, hvor forholdet var henført under mandatsvig, hvoraf de 4 vedrører dækningsløse checks og pengeinstitutternes checkindløsningsaftale.¹³² Dette understreger, at bestemmelsen var meget anvendt indenfor forbrydelser om checkmisbrug. Endvidere må det fastslås, at bestemmelsens relevans i håndteringen af økonomisk kriminalitet relateret til checkmisbrug.

I takt med den hastige teknologiske udvikling og forekomsten af nye former for økonomisk kriminalitet opstod der imidlertid et behov for at justere brugen af mandatsvigbestemmelsen. De eksisterende bestemmelser i straffeloven var ikke formuleret til at omfatte forhold vedrørende datakriminalitet, hvilket resulterede i, at mandatsvigbestemmelsen blev anvendt på sager, hvor denne form for kriminalitet forekom.

Dette blev et tydeligt billede på, hvordan den teknologiske fremgang skabte behov for ny lovgivning til at håndtere kriminalitet begået ved brug af dataanlæg, hvilket bestemmelsens anvendelse i praksis i perioden må sige at have båret præg af.

Med indførelsen af straffelovens § 279 a i 1985 blev mandatsvig i stigende grad betragtet som en subsidiær bestemmelse i sager om økonomisk misbrug ved anvendelse af edb-systemer. Den nye bestemmelse blev nemlig indført for mere direkte at kunne omfatte den form for databaseret økonomisk kriminalitet, som mandatsvig ikke fuldt ud dækkede.¹³³ I praksis førte dette til, at § 279 a ofte blev anvendt som den primære bestemmelse i sager om datakriminalitet, mens mandatsvig forblev relevant i de tilfælde, hvor forholdet ikke kunne henføres under databedrageri.¹³⁴

Mandatsvigbestemmelsen anvendes i dag stadig i overensstemmelse med dens oprindelige hensigt, og er fortsat relevant i nutidens retspraksis. Der vil i de følgende afsnit blive undersøgt mandatsvigsbestemmelsens nutidige anvendelse.

¹³² Meilby, Finn og Høg Ulla: "Mandatsvig", s. 2.

¹³³ Meilby, Finn og Høg Ulla: "Mandatsvig", s. 3.

¹³⁴ Meilby, Finn og Høg Ulla: "Mandatsvig", s. 3.

4.2. Retspraksis vedrørende det subjektive gerningsindhold

Følgende afsnit vil analysere mandatsvigbestemmelsens subjektive gerningsindhold ud fra gældende retspraksis. Dette indebærer situationer, hvor berigelsesforsæt har været bestemmende for dommens resultat, hvorfor der fokuseres på de forhold, domstolene har lagt til grund ved vurderingen af de subjektive gerningsindhold.

I U 1970.838 V var en sparekassedirektør blandt andet tiltalt for mandatsvig efter straffelovens § 280, nr. 2 ved at have tilladt en kunde at overskride sin kassekredit med 146.000 kr. Dette skete til trods for, at det allerede var bestemt af tilsynsrådet, at denne kredit måtte nedbringes. Endvidere kom det frem i sagen, at tiltalte, forinden Landbosparekassens overtagelse af sparekassen, oprettede en ny kassekreditkontrakt med den pågældende kunde på 235.000 kr. samtidig blev den ældre kontrakt på maksimalt 90.000 kr. tilintetgjort. Han foretog dette for at undgå, at kontoen ved overdragelsen fremstod som overtrukket. Kunden gik herefter konkurs, hvorfor denne ikke havde mulighed for at betale sin gæld til sparekassen.

Ved sagens pådømmelse i byretten blev det vurderet, at tiltalte ikke havde tilsigtet eller opnået nogen økonomisk fordel, ej heller for sparekassekunden, uanset at tiltalte burde have forudset et formuetab for sparekassen ved långivningen til dennes kunde. Retten fandt derfor ikke, at tiltalte havde det fornødne berigelsesforsæt, hvorfor forholdet ikke kunne henføres under § 280, nr. 2, men i stedet § 299, stk. 1.

Landsretten kom imidlertid frem til et andet resultat, hvor der blev lagt vægt på, at tiltalte, der med kendskab til kundens økonomi, måtte indse, at der forekom en betydelig risiko for, at kreditydelsen ville påføre sparekassen formuetab, hvorfor han ved at tillade gældsforøgelsen handlede mod sparekassens tarv. Dermed fandt landsretten, at der forekom et berigelsesforsæt hos tiltalte. Forholdet fandtes derfor tilregnet ham som mandatsvig efter straffelovens § 280, nr. 2.

Et lignende eksempel i nyere praksis er U 2019.3407 V, hvor en direktør for et datterselskab, som ansvarlig for indgåelse af handler, havde oversteget den godkendte kreditramme på 10 millioner dollars i forbindelse med handler med en handelspartner. Dette foregik ved delvis finansiering gennem datterselskabets træk på koncernens kassekredit over en periode på 1,5 år, og resulterede i, at koncernen til sidst gik konkurs, idet denne ikke kunne afvikle sin gæld.

Sagsforløbet ses meget identisk med ovenstående dom, da der var rejst tiltale for mandatsvig, jf. straffelovens § 280, nr. 2, mens byretten fandt forholdet subsumeret under § 299, stk. 1 grundet manglende berigelsesforsæt hos tiltalte. Dommen blev ligeledes ændret i landsretten, hvor tiltalte blev kendt skyldig i mandatsvig, jf. § 280, nr. 2. Landsretten lagde det til grund, at tiltalte havde forsæt til handelspartnerens uberettiget vinding, idet han vidste, at handelspartneren ikke var i stand til at betale sin gæld til selskabet.

Det kan udledes fra de to domme, hvorledes bestemmelsen finder anvendelse på forhold, hvor tiltalte ikke direkte har tilstræbt en vinding. Det anses for tilstrækkeligt, at tiltalte, efter at indse hans handlinger ville påføre virksomheden formuetab ved tredjemands opnåelse af en uberettiget vinding, har forholdt sig accepterende heroverfor. Dette vidner om, at det subjektive gerningsindhold anses for opfyldt i tilfælde af eventualitetsforsæt.

I kontrast til ovenstående domme er U 1994.723/2 V. I dommen var der rejst tiltale for mandatsvig efter straffelovens § 280, nr. 1. Tiltalte havde som bogholder i en erhvervsvirksomhed i strid med sine beføjelser overført 1,3 millioner kr. fra virksomhedens kassekredit til et tysk firma i forbindelse med køb af valutakontrakter. Eftersom disse spekulationer var tabsgivende, blev virksomheden påført et betydeligt tab.

Byretten kom frem til, at der forelå et berigelsesforsæt hos tiltalte, hvorfor retten henførte forholdet under § 280, nr. 1. Derimod fandt landsretten ikke, at der kunne statueres berigelsesforsæt. Dette var begrundet med, at retten ikke anså forholdet, var privat spekulation, men fortaget i virksomhedens interesse. Således kunne forholdet ikke anses som mandatsvig, men derimod § 299, stk. 1.¹³⁵

Det fremgår af dommen, at problemstillingen angår gerningspersonens dispositioner, som medfører tab for den, der søges at berige. Det fastslås, at berigelsesforsættet ikke kan anses for opfyldt, når vindingen tilfalder den disponerendes mandatgiver. Dermed understreges kravet om forsæt til materiel formueforskydning, hvorved værdien flyttes fra én til en anden, og der sker en klar adskillelse mellem den, der påføres formuetab, og den, der opnår vinding.

¹³⁵ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 175

Dommen er behandlet af John Larsen i U 1996B.180, hvor han diskuterer berigelsesforsæt i relation til modtageren af berigelsen. I artiklen understøtter Larsen, at der ikke er tale om opfyldelse af det subjektive gerningsindhold i bestemmelsen og dermed ikke fuldbyrdet mandatsvig, når pengene bliver i samme formuesfære og vindingen ender sammesteds.

Samlet set viser retspraksis, hvordan berigelsesforsættet er afgørende i vurderingen af, om det subjektive gerningsindhold er opfyldt, og det strafbare forhold kan straffes som mandatsvig.

4.3. Retspraksis vedrørende objektivt gerningsindhold

I dette afsnit vil det objektive gerningsindhold for mandatsvig blive undersøgt gennem en dom, der belyser domstolenes vurdering af økonomisk tab eller risikoen herfor. Denne vil give et indblik i, hvordan det objektive gerningsindhold er blevet fortolket og anvendt i praksis samt den indflydelse domstolenes vurdering har haft på sagens udfald.

I U 1984.619 V var en direktør (T1) og et bestyrelsesmedlem (T2) i en sparekasse blandt andet tiltalt for mandatsvig efter straffelovens § 280, nr. 1, idet de i forbindelse med en aftale om salg af et gods påtog sig forpligtelser for 14,5 millioner kr. på vegne af sparekassen. Det blev imidlertid oplyst, at de tiltalte havde indgået en mundtlig aftale om, at den reelle aftalepart var A/S M, hvor T2 var direktør, hvorefter A/S M skriftligt indgav garanti for disse forpligtelser som selvskyldnerkautionist.

Byretten fandt de tiltalte skyldige i mandatsvig, da det blev vurderet, at de havde påført sparekassen en væsentlig risiko for tab ved indgåelse af aftalen, trods garantien fra A/S M. Således anså byretten, at risikoen for tab var tilstrækkelig for at opfylde det objektive gerningsindhold.

Landsretten frifandt derimod de tiltalte for mandatsvig, idet retten vurderede, at risikoen for tab ikke var betydelig. Landsretten lagde vægt på, at sparekassen allerede fra underskrivelsen af aftalen var stillet garanti fra A/S M, og at 3 millioner kroner var trukket fra A/S M's kassekredit for at sikre aftalens gennemførelse. Retten fastslog dermed, at risikoen for tab var blevet afværget, hvorfor det objektive gerningsindhold ikke kunne anses for opfyldt.

Det fastslås i dommen, at en væsentlig risiko for formuetab er tilstrækkelig for at opfylde det objektive gerningsindhold for mandatsvig, trods der ikke nødvendigvis er indtrådt et reelt tab. Imidlertid

illustrer dommen, hvordan spørgsmålet herom kan være en skønsmæssig vurdering, hvilket afspejles i de forskellige synspunkter på sagens forhold, herunder den stillede garanti.

4.4. Legitimationsmisbrug (nr. 1)

Bestemmelsens nr. 1 vil i det følgende behandles. Da bestemmelsen vedrører en skabt adgang for gerningspersonen, er dette omdrejningspunktet for analysen.

I følgende domme vurderes situationer, hvor ansatte i betroede stillinger uberettiget har anvendt arbejdsgiverens midler til egne private formål. Fælles for sagerne er, at der foreligger et misbrug af tillid, hvilket har ført til subsumtion for mandatsvig.

I TfK 2013.415 Ø blev T, tidligere direktør i to anpartsselskaber, dømt for mandatsvig af særlig grov beskaffenhed, jf. § 280, nr. 1, jf. § 286, stk. 2. T havde i en treårig periode uberettiget hævet og overført omkring 130,5 mio. kr. fra selskabernes konti til egne formål, herunder luksusforbrug som biler, ure og boligrenovering. Hæverettighederne havde hun som direktør, og der var derfor ikke tale om uberettiget adgang, men netop et misbrug af en legitim stilling. Dommen viser, hvordan mandatsvig kan antage særlig grov karakter, når beløbene er store og tillidsposten central, uanset om gerningspersonen senere samarbejder med myndighederne.

I U 1993.667 H havde en overassistent i en amtskommune overført penge fra amtskommunens girokonto til sin egen konto. Hun var oprindeligt tiltalt for bedrageri efter § 278, stk. 1, nr. 3, men Højesteret ændrede kvalifikationen til mandatsvig efter § 280, da midlerne var tilgængelige for hende i kraft af hendes stilling. Det centrale var, at hun ikke havde tilegnet sig adgang ved vildledning, men havde misbrugt sin tillidspost. Dommen markerer tydeligt sondringen mellem bedrageri og mandatsvig og underbygger, at adgangen til midlerne og tillidselementet er afgørende for valget af bestemmelse.

Dommene viser samlet, at mandatsvig forudsætter, at gerningspersonen har haft en reel og legitim adgang til midlerne og dernæst misbrugt denne adgang til personlig berigelse. Det er centralt for § 280, at fokus ligger på selve tillidsbruddet og den økonomiske stilling, ikke nødvendigvis på, om midlerne blev tilegnet gennem vildledning.

4.5. Pligtstridig handlemåde (nr. 2)

I dette afsnit undersøges anvendelsesområdet for bestemmelsens nr. 2 ud fra gældende retspraksis.

En dom, der vedrører ledende stilling, er U 2008.1607 H. Der vil udelukkende i dette afsnit blive behandlet sagens forhold om straffelovens § 280, nr. 2.

I U 2008.1607 H blev en borgmester dømt for mandatsvig efter § 280, nr. 2 i forbindelse med overfakturering på en kommunal byggesag. Borgmesteren havde, i samarbejde med entreprenørfirmaet, foranlediget, at kommunen betalte 9 mio. kr. i merpris på renovering af en sportshal, mod at pengene anvendtes til sponsorstøtte til en lokal sportsklub. Endvidere fremgår det, at tiltalte hævdede, at han havde erklæret sig inhabil og derfor ikke havde ansvar for beslutningen. Aftalen blev underskrevet af viceborgmesteren.

Højesteret lagde til grund, at tiltalte havde handlet i sin egenskab af borgmester, uanset at han formelt havde erklæret sig inhabil. Habilitetserklæringen ændrede ikke det faktum, at han havde en aktiv rolle i gennemførelsen af den ulovlige disposition. Aftalesedlens formelle underskrift af viceborgmesteren blev anset som uden betydning, da tiltalte reelt var initiativtager og havde haft indflydelse.

Domstolen fandt det bevist, at der var tale om overfakturering af kommunen med henblik på at overføre midlerne videre som sponsorstøtte til sportsklubben. Det blev betragtet som et misbrug af stilling og adgang til at disponere over kommunens midler, og dermed som mandatsvig.

Denne dom er principiel, fordi rejser centrale spørgsmål om borgmesterens ansvar, inhabilitet og kontrol med offentlige midler.

Dommen er behandlet af Jørgen Steen Sørensen i artiklen “Borgmesters strafansvar for mandatsvig”. Artiklen understreger, at dommen markerer en klar tendens til at skærpe det strafferetlige ansvar for ledende offentligt ansatte. Det fremhæves, at det ikke er afgørende, om dispositionen har været drevet af et ønske om at fremme lokal udvikling. Såfremt det sker uden lovligt grundlag, er der tale om en strafbar handling.

Et eksempel på en dom, hvor tiltalte havde en underordnede stilling, er i Tfk.2010.43.Ø, hvor en erhvervsrådgiver (T1) i Danske Bank og direktør (T2) i sælgerselskabet blev dømt for henholdsvis

mandatsvig og medvirken til mandatsvig. Sagen omhandlede en række ejendomshandler i Tyrkiet, hvor fire danske købere indbetalte i alt 5,3 mio. kr. til Danske Bank som led i køb af ferieboliger. Ifølge købskontrakterne skulle disse beløb indsættes på spærrede deponeringskonti og først frigives ved levering af anmærkningsfrie skøder. I strid med disse aftaler indsatte T1 pengene på sælgerselskabets driftskonto, hvilket gav T2 fuld rådighed over midlerne. Beløbene blev herefter anvendt til en række uvedkommende formål, som ikke relaterede sig til byggeriet i Tyrkiet, og ejendomshandlerne blev aldrig gennemført. Danske Bank tilbagebetalte senere pengene til køberne, hvilket medførte et direkte tab for banken på 5.373.378 kr.

Retten lagde til grund, at T1 var bekendt med de deponeringsvilkår, som fremgik af købsaftalerne. Det blev yderligere fastslået, at T1 – i egenskab af bankens repræsentant – handlede mod bankens tarv ved at undlade at etablere og benytte de foreskrevne deponeringskonti. Retten fandt det bevist, at T1 med tilsidesatte de kontraktmæssige forpligtelser og dermed udsatte banken for en betydelig risiko, som faktisk realiserede sig. Han blev derfor dømt for mandatsvig efter straffelovens § 280.

T2 blev tilsvarende dømt for medvirken til mandatsvig. Retten lagde vægt på, at T2 var direkte involveret i beslutningen om at dirigere pengene væk fra deponeringskonti og over på selskabets almindelige driftskonto, hvorfra han selv foretog hævnninger til formål uden forbindelse til byggeprojektet i Tyrkiet. Selv om T2 ikke var ansat i banken, fandt retten, at han havde den fornødne indsigt og handlede i fuld forståelse med T1. Han måtte have indset, at dispositionerne var i strid med de indgåede aftaler og bankens interesser. Derfor blev han dømt for medvirken til mandatsvig.

Det fremgår af dommen, at kernen i vurdering af sagens forhold om mandatsvig ligger i det klare tillidsforhold, som T1 havde til Danske Bank. Som erhvervsrådgiver havde T1 et økonomisk anliggende betroet til varetagelse – nemlig at håndtere indbetalinger fra kunder i forbindelse med deres køb af ejendomme. Denne betroede rolle indebærer en pligt til at handle i overensstemmelse med bankens interesser, kunders vilkår og de indgåede aftaler. Det centrale svigt i denne sag var, at T1 bevidst undlod at indsætte købesummerne på deponeringskonti, sådan som det ellers var aftalt i købskontrakterne.

I TfK2018.718/2 findes et andet eksempel på en dom, hvor en ansat i en underordnede stilling dømmes for mandatsvig efter straffelovens § 280, nr. 2. I sagen var der tale om en kontomedarbejder.

Tiltalte havde i sin funktion adgang til kommunens hævekort og anvendte dette til private kontanthævninger og indkøb. Forbruget var systematisk og skjult bag bogføring, som tiltalte selv forestod, ofte uden eller med ufuldstændig dokumentation.

Retten lagde vægt på, at tiltalte som kontormedarbejder og økonomiansvarlig havde adgang til kommunens hævekort og forestod bogføringen af udgifterne. Denne adgang byggede på arbejdsgiverens tillid, hvor tiltalte gennem sin stilling var forpligtet til at varetage kommunens formueanliggender.

Dommen viser tydeligt, hvorledes det kan påhvile en underordnede ansat at varetage et formueanliggende uden at opfylde store krav. Det kan i denne sammenhæng udledes af dommen, at der blev behandlet problemstillingen om, at et mindretal fandt kontrollen af stillingens bemyndigelse for mangelfuld.

4.6. Principal anvendelse

I dette afsnit vil mandatsvigbestemmelsens anvendelse i praksis undersøges med henblik på at klarlægge, hvorvidt bestemmelsen stadig anvendes efter hensigten om en subsidiær stilling eller om der på baggrund af dens brede anvendelsesområde er opstået en tendens til principal anvendelse.

Mandatsvig efter straffelovens § 280 er formelt subsidiær til bestemmelser som bedrageri (§ 279) og underslæb (§ 278), men i praksis fungerer den ofte som en selvstændig og nødvendig straffebestemmelse, når der er tale om tillidsbrud uden klar betroelse eller vildfarelse. Dette ses illustreret i tre centrale afgørelser.

I U 1967.596 Ø var en 45-årig direktør for Hovedstadens Møbelfabrik A/S tiltalt for en række forhold, herunder bedrageri og mandatsvig. Han blev dømt for mandatsvig i fire tilfælde, hvor han som direktør misbrugte sin adgang til at handle med retsvirkning for selskabet. Han havde dels undladt at bogføre salg af møbler til en værdi af 25.440 kr., dels overført fortjenesten fra en ordre over i samme firma og dermed uden om selskabets kreditorer, mens selskabet var under likvidation.

I TfK 2008.647 Ø anvendtes mandatsvig ligeledes som principal i forhold til de beløb, direktøren T1 havde ladet selskabet betale som private udgifter via en mellemregningskonto. Selvom der også var

rejst tiltale for underslæb, fandt retten, at der ikke var tale om betroede midler i klassisk forstand. Derimod var det afgørende, at T1 havde misbrugt sin adgang til at handle på selskabets vegne, hvilket netop er kernen i § 280. Mandatsvigsbestemmelsen blev anvendt til at lukke det hul, som de øvrige berigelsesbestemmelser ikke dækkede, selv i en kompleks selskabsmæssig kontekst.

I modsætning hertil viser TfK 2017.1158/2 Ø, hvordan § 280 også inddrages i tiltalen, men ikke anvendes i praksis, når forholdet allerede omfattes af andre bestemmelser, nærmere databedrageri (§ 279 a) og underslæb (§ 278). Den økonomiske værge havde overført midler til sig selv og sin ægtefælle og ændret oplysninger i kirkebogen for at fremstå som arving. Mens retten fandt hende skyldig i både databedrageri og underslæb, blev mandatsvig ikke anvendt, da de øvrige bestemmelser allerede dækkede hele gerningsindholdet.

Sammenfattende viser de tre domme, at straffelovens § 280 i praksis anvendes som primær bestemmelse, når gerningspersonen lovligt har adgang til midler, men misbruger denne adgang. På den baggrund må § 280 betragtes som mere end blot subsidær:

4.7. Samspillet med de tilstødende bestemmelser

Nærværende afsnit vil undersøge samspillet mellem mandatsvigbestemmelsen og de tilstødende bestemmelser. Dette indebærer bestemmelserne om tyveri (§ 276), pengeunderslæb (§ 278, stk. 1, nr. 3), bedrageri (§ 279) og databedrageri (§ 279 a), skyldnersvig (§ 283, stk. 1, nr. 3) og beslægtede forhold (§ 299). Denne undersøgelse er vigtig i forsøget på at klarlægge anvendelsesområdet for mandatsvig, herunder dens rækkevidde.

4.7.1. Samspillet mellem tyveri og mandatsvig

Som det fremgår af tidligere i afsnit 3.1, kræver gerningsindholdet i tyveribestemmelsen, at der sker en borttagelse af en fremmed rørlig ting. Dette gør, at anvendelsesområdet for bestemmelsen er væsentligt afgrænset fra netop mandatsvig, hvorfor forholdet mellem disse er ganske klart.

I praksis vil bestemmelserne udelukkende forekomme i samspil, når der sker tyveri af en genstand, der senere anvendes ved en anden strafbare handling, hvor dette forhold vil være omfattet af mandatsvig. Det vil i den forbindelse være muligt, at der sker straf i sammenstød, trods

mandatsvigbestemmelsens hensigt om ikke skal straffes i sammenstød med de øvrige berigelsesforbrydelser.¹³⁶

Et meget relevant område, hvor sådanne forbrydelser vil kunne straffes i sammenstød, er indenfor forbrydelser vedrørende dankort. Her vil tyveri af et dankort kunne straffes efter § 276 i sammenstød med § 280 for den senere anvendelse af kortet, hvor dankortet misbrug ved dækningsløse betalinger. Dette er udledt af retspraksis i TfK 2015.653 V, som anvendes analog på dette forhold.¹³⁷

Det fastslås derfor, at der sjældent opstår tvivl i forholdet mellem disse to bestemmelser, hvorfor det i højere grad må forekomme i relation til de øvrige formueforbrydelser. Tyveribestemmelsen adskiller sig markant fra gerningsholdet i mandatsvig, hvorfor det som udgangspunkt ikke skaber udfordringer for anklagemyndigheden i relation til at afgøre, hvilken bestemmelse der skal rejses tiltale efter.

4.7.2. Samspillet mellem pengeunderslæb og mandatsvig

Der kan ofte i praksis opstå spørgsmål om afgrænsningen mellem pengeunderslæb og mandatsvig, navnlig efter nr. 2. Det er eksempelvis i relation til et ansættelsesforhold, at der forekommer tvivl om, hvorvidt en virksomhedsleders eller en medarbejders dispositioner over virksomhedens aktiver skal bedømmes efter pengeunderslæb eller mandatsvig.¹³⁸ I den forbindelse er det væsentlige stillingsbetegnelsen og beføjelsen, hvor der skelnes mellem, hvorvidt dispositionen ligger uden for eller inden for gerningspersonens beføjelser, der fulgte med dennes stilling.¹³⁹

Det må siges, at dispositioner eller forbrug til rent private eller uvedkommende formål, som klart falder uden for gerningspersonens beføjelser, eksempelvis en bankdirektør anvender penge fra banken til rent private formål, eksempelvis til et nyt køkken i sin privatbolig, vil straffes efter underslæb. Omvendt vil dispositioner inden for stillingens sædvanlige beføjelser, behandles under mandatsvig.¹⁴⁰ Hvis direktøren derimod udnytter sine beføjelser i banken til at låne penge ud til risikable projekter i strid med bankens interne regler, er der tale om en disposition, der objektivt set ligger inden for de normale beføjelser for en bankdirektør, hvorfor der som udgangspunkt vil blive straffet for mandatsvig.¹⁴¹

¹³⁶ Langsted, Lars Bo, U.2019B.48: "Dankortet i strafferetlig belysning", s. 5.

¹³⁷ Langsted, Lars Bo, U.2019B.48: "Dankortet i strafferetlig belysning", s. 5.

¹³⁸ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 208-209.

¹³⁹ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 699.

¹⁴⁰ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov – Speciel del", s. 699.

¹⁴¹ Vestergaard, Jørn, (2018): "Forbrydelser og andre strafbare forhold", s. 209.

Trods de fremhævede synspunkter vedrørende sondringen mellem mandatsvig og underslæb fremstår forholdsvis klare i teorien, afspejler retspraksis imidlertid ikke altid en ensartet anvendelse heraf.

4.7.3. Samspillet mellem bedrageri og mandatsvig

En dom, der viser sammenspillet mellem bedrageri og mandatsvig er U.2004.2870Ø angik en sportschef i Danmarks Radio, som over en periode på lidt over et år begik omfattende økonomisk kriminalitet for i alt ca. 925.000 kr. over for sin arbejdsgiver. De strafbare forhold inkluderede både mandatsvig og bedrageri samt dokumentfalsk. De centrale handlinger bestod dels i, at tiltalte anvendte DR's firmakort til private internetkasinotransaktioner og hævninger, hvilket blev henført under mandatsvig, dels i, at han i en række tilfælde indleverede udgiftsbilag, der var falske eller allerede betalt af DR, og fik refunderet beløbene, hvilket blev bedømt som bedrageri.

Retten fandt, at tiltalte i sin egenskab af sportschef havde misbrugt sin adgang til at handle på vegne af DR, og at dette misbrug havde medført formuetab for arbejdsgiveren. Samtidig lagde retten vægt på, at flere af dispositionerne blev gennemført ved svigagtige oplysninger til DR's personale, som blev vildledt til at foretage udbetalinger – og disse blev henført under bedrageri, jf. straffelovens § 279. Østre Landsret fastsatte straffen til fængsel i 1 år og 6 måneder, hvoraf 1 år og 3 måneder blev gjort betinget under hensyn til tiltaltes personlige forhold, sygdom og Danmarks Radios mangelfulde interne kontrol.

Dommen illustrerer tydeligt det praktiske samspil mellem bedrageri og mandatsvig i komplekse ansættelsesforhold, hvor en medarbejder både handler på vegne af og mod sin arbejdsgiver. Mandatsvig efter § 280 blev anvendt i situationer, hvor tiltalte brugte sin formelle adgang til DR's økonomi illoyalt – eksempelvis ved brug af udleveret mastercard til private formål. I disse tilfælde var der ikke tale om egentlig vildledning af andre ansatte, men et tillidsbrud i kraft af den økonomiske kompetence, han havde i kraft af sin stilling.

Derimod blev § 279 – bedrageri – anvendt, hvor tiltalte aktivt og svigagtigt vildledte andre ansatte i DR ved at foregive, at der var tale om legitime, tjenstlige udgifter. Disse tilfælde var karakteriseret ved, at der var en faktisk vildfarelse hos modtageren, og derfor var opfyldelsen af bedrageribetingelserne klar.

Afgørelsen bekræfter, at mandatsvig og bedrageri ikke nødvendigvis udelukker hinanden, men derimod supplerer hinanden afhængig af det konkrete forholds karakter. Dommen viser dermed, hvordan domstolene foretager en differentieret juridisk vurdering, alt efter om den strafbare handling er baseret på misbrug af tillid og kompetence (mandatsvig) eller på svigagtig fremstilling og vildledning (bedrageri). Den fremhæver også betydningen af den faktiske kontekst og relationen mellem gerningsmand og offer ved afgrænsningen mellem de to bestemmelser.

4.7.4. Samspillet mellem skyldnersvig og mandatsvig

Samspillet mellem skyldnersvig og mandatsvig kan ofte være svært at klarlægge

I U.1985.940/2H blev en hovedaktionær og direktør dømt for mandatsvig, efter at han havde foretaget private hævnninger fra sit selskabs midler gennem en mellemregningskonto. Tiltalte var ikke blot direktør, men samtidig også hovedaktionær og bestyrelsesformand, hvorfor han havde afgørende indflydelse på beslutningerne i selskabet. Højesterets flertal (5 ud af 7 dommere) fandt, at tiltalte havde misbrugt sin adgang til at handle på selskabets vegne og derved påført selskabet, og dermed også dets kreditorer, et formuetab. Forholdet blev derfor anset som mandatsvig efter straffelovens § 280. Mindretallet fandt dog, at der snarere var tale om skyldnersvig efter § 283, stk. 1, nr. 3, da kreditorbeskyttelse var den reelle interesse, der var krænket.

Højesteretten tog dermed stilling til en afgørende fortolkningsmæssig problemstilling: Når en hovedaktionær og direktør uberettiget trækker midler ud af et selskab.

Højesterets flertal anerkendte, at selskabet havde en selvstændig formuesfære, adskilt fra aktionæren. Den hovedaktionær, der trækker midler ud af selskabet uden lovlig hjemmel, foretager ikke blot en intern disponering af egne midler, men krænker en selvstændig juridisk person og dermed dets ret til formue.

I artiklen “Kan et aktieselskab have egen formue - festskrift til Vagn” af Lars Bo Langsted, der analyserer dommen, argumenteres der for, at forholdet korrekt placerer retsbeskyttelsen i § 280. Langsted pointerer, at aktieselskabets formue ikke blot er aktionærens “egen lomme”, men en særskilt og beskyttet formuesfære.

Samspillet mellem mandatsvig og skyldnersvig må forstås ud fra, hvem der er den umiddelbart skadelidte. Når en hovedaktionær misbruger sin stilling og påfører selskabet et tab ved uberettigede dispositioner, er det selskabet som juridisk person, og ikke blot kreditorerne, der lider skade. Derfor er mandatsvig den korrekte bestemmelse.

4.7.5. Samspillet mellem beslægtede forhold og mandatsvig

Det må betragtes, at der til tider kan opstå tvivl om, hvorvidt et forhold bør henføres under straffelovens § 299 eller behandles efter § 280, da grænsen mellem disse kan være vanskelig. Det ses derfor, at nogle forhold, som har lighed med mandatsvig, subsumeres under § 299.¹⁴² Den vigtigste forskel mellem disse bestemmelser forekommer ved berigelsesforsættet, eftersom § 299, stk. 1 ikke indeholder krav om hverken berigelse eller forsæt hertil, modsat mandatsvig.¹⁴³ Endvidere forekommer der ligeledes nogle afvigelser i beskrivelsen af de strafbare forhold.¹⁴⁴

I analysen af samspillet mellem §§ 299 og 280 belyses forskellen mellem disse særligt i de tidligere beskrevne domme, U 2019.3407 V og U 1970.838 V. Begge sager vedrører en direktør for et selskab, for hvem denne ved pligt til at varetage formueanliggende tillod betydelige kreditoverskridelser, der påførte selskabet væsentlige økonomiske tab. Der var rejst tiltale for mandatsvig efter nr. 2 i begge tilfælde.

I U 1970.838 V fandt byretten ikke, at tiltalte havde det fornødne berigelsesforsæt, hvorfor tiltalte blev dømt efter § 299, stk. 1. Derimod henførte landsretten forholdet under § 280, nr. 2 med begrundelsen om, at tiltalte ved sin disposition havde handlet med berigelsesforsæt.

U 2019.3407 V havde tilsvarende sagsforløb, hvor byretten dømte tiltalte for § 299, stk. 1, mens landsretten fandt, at der var statueret berigelsesforsæt, hvorfor forholdet blev subsumeret under § 280, nr. 2.

Det kan udledes af dommene, at der fælles for dem ved vurderingen af subsumtionen lægges vægt på det subjektive gerningsindhold. Det må siges, at netop dette subjektive element udgør den afgørende afgrænsning mellem § 299 og § 280. Det illustreres herved, hvordan domstolene kan have forskellige

¹⁴² Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 176

¹⁴³ Elholm, Thomas, et al., (2022): "Kommenteret straffelov speciel del", s. 700.

¹⁴⁴ Waaben, Knud, et al., (2014): "Strafferettens specielle del", s. 176.

betragtninger af, hvorvidt der foreligger et berigelsesforsæt, idet byretten og landsretten ikke når frem til samme afgørelse i begge domme. Imidlertid må det tyde på, at landsretten ved pådømmelse i U 2019.3407 V har anvendt dommen fra 1970.

Samlet set understreger dommene den praktiske betydning af berigelsesforsættets tilstedeværelse, og hvorledes valget af subsumtion i vidt omfang beror på vurderingen af dette. Endvidere fastslås det, at afgrænsningen mellem §§ 280 og 299 kan være vanskeligt at vurdere.

Kapitel 5 – Konklusion

Denne kandidatafhandling om straffelovens § 280 vedrørende mandatsvig belyser, hvordan bestemmelsen anvendes i praksis og afgrænses over for de tilstødende bestemmelser. Mandatsvig udgør en væsentlig del af straffelovens regler om formueforbrydelser, og kendetegnes ved sin subsidiære karakter, idet den kun finder anvendelse, når forholdet ikke kan subsumeres under de principale bestemmelser. Denne subsidiaritet gør mandatsvig til en opsamlingsbestemmelse, der ofte anvendes i sager hvor andre bestemmelser ikke fuldt ud dækker de specifikke forhold, og dermed sikrer, at misbrug af tillid og adgang til økonomiske midler kan straffes, selv når de traditionelle berigelsesforbrydelser ikke er anvendelige. Dette gør mandatsvig til en essentiel bestemmelse i komplekse økonomiske forhold, hvor tillidsbrud er kerneelementet.

Analyser af retspraksis viser, at domstolene er udfordret i anvendelsen af mandatsvig på grund af dets overlap med andre formueforbrydelser, hvilket fører til juridiske uklarheder.

Derudover kan mandatsvig og underslæb ofte forekomme i forbindelse med misbrug af betroede midler. Her er det afgørende, hvilken grad af beføjelse gerningspersonen havde til at forvalte midlerne, og om handlingen faldt inden for eller uden for de normale beføjelser, der var givet til personen. Sådanne vurderinger kræver en dybdegående analyse af stillingsbetegnelser og beføjelser, hvilket kan være komplekst og føre til juridisk usikkerhed.

Mandatsvig og tyveri er relativt lette at skelne mellem, da tyveri kræver borttagelse af en fremmed rørlig ting, mens mandatsvig fokuserer på misbrug af adgang eller pligt til at disponere over en andens økonomiske anliggender. Imidlertid opstår der ofte tvivl ved afgrænsningen mellem mandatsvig og underslæb, hvor retspraksis har vist, at afgørelsen afhænger af, om handlingen var inden for eller uden for gerningspersonens normale beføjelser.

Vedrørende bedrageri og databedrageri anvendes mandatsvig typisk i situationer med misbrug af tillid og kompetence, mens bedrageri omhandler svigagtig fremstilling og vildledning. Databedrageri har et fremskudt fuldbyrdelsesmoment, hvilket ofte leder til en principal anvendelse i sager med elektronisk manipulation.

Samspillet mellem skyldnersvig og mandatsvig kan også fremkalde tvivl, især i tilfælde hvor en direktør trækker midler ud af et selskab. Her har det været afgørende, om krænkelsen primært er rettet mod selskabet som juridisk enhed eller mod dets kreditorer.

Afslutningsvis kan det konkluderes, at mandatsvig er en bred bestemmelse, der anvendes i komplekse økonomiske forbrydelser.

Litteraturliste

Lovforarbejder

Straffelovsbetænkning (1912), Et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning.

Torp, Carl, (1917) Udkast til Love vedrørende den borgerlige Straffelovgivning med Motiver

Karnov Group, (1985): "Betænkning; 1985 nr. 1032, Straffelovrådets betænkning om datakriminalitet"

Juridiske artikler

Larsen, John. (1996) Berigelsesforsæt eller mangel på samme – belyst gennem en dom om mandatsvig (Årg. 130, nr. 19), Ugeskrift for retsvæsen, 180-184.

Langsted, Lars Bo, U.2019B.48: "Dankortet i strafferetlig belysning", s. 5.

Meilby, Finn & Høg Ulla (1985). Mandatsvig, Juristen, Danmarks Jurist- og Økonomforbunds Forlag

Sørensen, Jørgen Steen (2008), UfR2008.1607 – Borgmesters strafansvar for mandatsvig, Danmarks Jurist- og Økonomforbunds Forlag

Retslitteratur

Elholm, Thomas, et al. (2022) Kommenteret straffelov – Speciel del. (12. Udg.), Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Vestergaard, Jørn. (2018) Forbrydelser og andre strafbare forhold (3. Udg.), Gjellerup / Gads Forlag

Waaben, Knud, og Langsted, Lars Bo. (2014) Strafferettens specielle del. (6. Udg.), Karnov Group Denmark A/S.

Krabbe, Oluf. (1931) Borgerlig straffelov af 15. april 1930 og lov af s. d. om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m.: udgivet med kommentarer. (1. Udg.), Gads Forlag.

Hjemmesider

https://dokument24.dk/ordbog/mandat?srsId=AfmBOoqUKMTViFxi_dUyTw8w-Q_HCxUFy0_eDFEj-vbuj08nbwGFgQbn

<https://civilsamfundet.org/abc/tillid>

<https://afford.dk/onewebmedia/Kriminalitetsudviklingen%2024%20februar%202024%20final%20rev1.pdf>

<https://www.statistikbanken.dk/STRFNA10>